

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Diplomová práce

2012

Bc. Martina Malínková

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI
KATEDRA MANAGEMENTU VEŘEJNÉHO SEKTORU

Komparativní analýza regionálních disparit České a Slovenské republiky

Autor diplomové práce: Bc. Martina Malínková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Martin Luštický

Rok obhajoby: 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma
„Komparativní analýza regionálních disparit České a Slovenské republiky“
jsem vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně
označila a uvedla v příloženém seznamu.

V Pelhřimově dne 8. 7. 2012

.....

podpis

Anotace

Diplomová práce se zabývá regionálními disparitami v České a Slovenské republice. Teoretická část se proto vztahuje k vymezení pojmu region, regionální politika a regionální disparity. Jsou zde naznačena různá pojetí, klasifikace, oblasti a způsoby měření a hodnocení regionálních disparit. V praktické části jsou pomocí Bennetovy metody zhodnoceny kraje České a Slovenské republiky z pohledu ekonomického. Následně je provedena komparace jednotlivých krajů obou republik a závěrem dochází ke srovnání vybraných regionů mezi oběma státy.

Annotation

This thesis is concerned with regional disparities in The Czech and Slovak Republics. The theoretical part is therefore related to the definition of the region, regional policy and regional disparities. Implied are different concepts, classification, and the methods of measurement and evaluation of regional disparities. In the practical part of this thesis, regions of the Czech and Slovak Republics are evaluated from the economical point of view using Bennet method. Finally there is comparison of selected regions between the two countries.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Martinu Luštickému za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování mé diplomové práce. Velký dík patří mému manželovi a celé rodině za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD	- 9 -
1 REGION A REGIONÁLNÍ POLITIKA.....	- 11 -
1.1 Region	- 11 -
1.1.1 Typologie regionů	- 12 -
1.2 Regionální politika	- 15 -
1.2.1 Nástroje regionální politiky.....	- 16 -
2 REGIONÁLNÍ DISPARITY	- 18 -
2.1 Příčiny vzniku disparit	- 18 -
2.2 Informační hodnoty disparit	- 19 -
2.3 Vertikální a horizontální perspektiva.....	- 22 -
2.4 Oblasti disparit.....	- 23 -
2.4.1 Ekonomická sféra.....	- 24 -
2.4.2 Sociální sféra.....	- 26 -
2.4.3 Územní sféra	- 29 -
2.5 Metody hodnocení regionálních disparit	- 31 -
2.5.1 Metoda semaforu.....	- 32 -
2.5.2 Bodová metoda	- 32 -
2.5.3 Průměrná odchylka.....	- 33 -
2.5.4 Míra variability	- 33 -
2.5.5 Geografické informační systémy, tzv. GIS	- 33 -
3 PROZKOUMÁNÍ REGIONÁLNÍCH DISPARIT	- 34 -
3.1 Regionální struktura v České republice.....	- 34 -
3.2 Regionální politika České republiky	- 38 -
3.3 Regionální struktura Slovenské republiky	- 39 -
3.4 Regionální politika Slovenska	- 42 -
4 METODIKA REALIZACE VÝZKUMU.....	- 43 -
4.1 Hrubý domácí produkt.....	- 44 -
4.2 Čistý disponibilní důchod domácností	- 44 -

4.3	Tvorba hrubého fixního kapitálu	45 -
4.4	Míra nezaměstnanosti.....	46 -
4.5	Bennetova metoda a metoda semaforu	46 -
5	DLOUHODOBÝ VÝVOJ DISPARIT MEZI KRAJI ČR.....	48 -
5.1	Hrubý domácí produkt.....	48 -
5.2	Čistý disponibilní důchod domácnosti	51 -
5.3	Tvorba hrubého fixního kapitálu	54 -
5.4	Míra nezaměstnanosti.....	57 -
5.5	Vyhodnocení krajů ČR ve všech indikátorech současně	59 -
6	DLOUHODOBÝ VÝVOJ DISPARIT MEZI KRAJI SR.....	62 -
6.1	Hrubý domácí produkt.....	63 -
6.2	Čistý disponibilní důchod domácnosti	64 -
6.3	Tvorba hrubého fixního kapitálu	66 -
6.4	Míra nezaměstnanosti.....	67 -
6.5	Vyhodnocení krajů SR ve všech indikátorech současně.....	69 -
7	SROVNÁNÍ VYBRANÝCH KRAJŮ SR A ČR	72 -
	ZÁVĚR	76 -
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79 -
	SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK.....	87 -
	SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A SCHÉMAT	88 -

Úvod

Regionální disparity jsou aktuálním tématem současnosti a pozornosti se jim dostává stále více. Je to pojem, který je úzce spjat s regionální politikou a regionálním rozvojem. Disparita znamená nerovnost či rozdílnost. Může být tedy vnímána v pozitivním i negativním významu. Pozitivní přístup poukazuje na fakt jedinečnosti a jeho výhodu z rozdílu, která přinese v konečném důsledku přidanou hodnotu. Negativní přístup zjišťuje, v čem regiony zaostávají. I když ve zkoumání disparit značně převažuje negativní přístup, je nutno podotknout, že obě charakteristiky si zasluhují pozornost a obě ovlivňují chování a rozvoj regionu.

Problematika regionálních disparit se týká převážně ekonomických, sociálních a územních oblastí. Všechny tři sféry se navzájem prolínají a oddělit od sebe ekonomické a sociální faktory bývá často v praxi velmi nesnadné. Regionální disparity a možnosti jejich řešení se liší především v závislosti na konkrétních regionálních podmínkách. Často jsou důsledkem geografické polohy, vyplývají z různého vybavení regionů přírodními zdroji nebo mohou být výsledkem lidské činnosti, politických či jiných vlivů.

Diplomová práce se zabývá regionálními disparitami v České a Slovenské republice v ekonomické sféře. Slovenská republika byla pro komparativní analýzu vybrána zcela záměrně, neboť oba státy mají společnou historii a navíc spolu sousedí. Cílem diplomové práce je popsat a kvantifikovat regionální disparity ČR a SR a pomocí komparativní analýzy poukázat na společné a rozdílné znaky jednotlivých krajů obou republik. Dílčím záměrem je poukázat na problematiku regionálních disparit a co možná nejsrozumitelněji osvětlit tento pojem.

V teoretické části jsou objasňovány pojmy region, regionální politika a regionální disparity, neboť analýza jakéhokoliv problému si vyžaduje jasné vymezení používaných pojmů. Regionální disparity jsou v práci podrobně popisovány a rozebírány. Je zde blíže ozřejměn negativní i pozitivní charakter disparit a jejich vertikální a horizontální struktura. Práce dále objasňuje oblasti regionálních disparit a vysvětluje jejich podrobnější třídění i pomocí přehledných tabulek. Teoretická část je završena výčtem a vysvětlením nepoužívanějších metod měření a hodnocení regionálních disparit.

Praktická část začíná regionální strukturou ČR a vývojem regionální politiky v tomto státě. Identifikuje základní dokumenty regionální politiky České republiky. Následuje stručná charakteristika krajů Slovenské republiky, a její regionální politiky. Pro bližší zkoumání a rozbor byly vybrány čtyři indikátory z ekonomické oblasti. Jedná se o HDP, čistý disponibilní důchod, tvorbu hrubého fixního kapitálu a míru nezaměstnanosti. Jsou to základní ukazatele, se kterými pracuje ČSÚ a dále je předává k dispozici EUROSTATu k vložení do evropského systému národních a regionálních účtů. Cílem práce není zmapovat ekonomickou sféru jako celek, ale jedná se spíše o sondu do tohoto okruhu, která může sloužit jako podklad pro další výzkum. Pomocí Bennetovy metody a následného zjištění absolutní odchylky od průměru jsou identifikovány rozdíly mezi kraji. Záměrem práce bylo zjistit rozdíly mezi kraji za všechny ukazatele současně. Proto byla použita právě Bennetova metoda, která umožňuje indikátory v různých jednotkách převést na jedno bezrozměrné číslo. Takto získaná hodnota jednotlivých krajů je pak porovnávána v rámci jednotlivých republik a nejzajímavější z nich i mezi republikami. Pro lepší okamžitý přehled a pochopení je navíc aplikována i metoda semaforu.

Diplomová práce se snaží identifikovat regionální disparity, zdůraznit velké výkyvy vývoje oproti průměrným hodnotám jednotlivých států a poukázat na skutečnosti, které by nemusely být na první pohled zřejmé.

1 Region a regionální politika

V dnešní době se často skloňují termíny jako regionální politika, regionální rozvoj, regionální disparity a podobná slovní spojení. Jen málo lidí si však dokáže pod těmito pojmy představit něco konkrétního, natož si vybavit nějaké bližší významy těchto výrazů. Pro hlubší zkoumání regionálních disparit je nutné si objasnit pojmosloví a možné úhly nahlížení na tyto termíny.

1.1 Region

Urbanistická teorie chápe region jako účelově vymezené území. Hranice jsou dány významnými funkčními vazbami nebo společnými fyzikálními, přírodními, klimatickými, ekonomicko-sociálními, etnickými, jazykovými a jinými charakteristikami. Velikost regionu se pohybuje od městského regionu až do velikosti několika států. Podmínkou je společná charakteristika území. Takovéto je nahlížení na region z pohledu fyzickogeografického (Šilhánková, 2007:8).

Z pohledu sociálněgeografického se region vymezuje „jako území na zemském povrchu od ostatních odlišné, ale vnitřně sourodé (konzistentní strukturou buď fyzických prvků nebo socioekonomických prvků a jejich rozvoje“ (Šilhánková, 2007:9). Sociálněgeografické vnímání regionu je mladší než fyzickogeografické a vzniklo s rozvojem technologií. Mezi sociálněgeografické faktory se řadí např. hospodářská struktura, rozmístění výroby, rozmístění obyvatelstva, jazykové a kulturní rozvrstvení obyvatelstva apod. (Šilhánková, 2007:9).

At' se region posuzuje z pohledu sociálněgeografického nebo fyzickogeografického, vždy obsahuje tři základní prvky: jádro, zázemí a hranice regionu.

Jádrem je většinou nejstarší sídlo nebo alespoň jeho část. Je to obvykle město, „jehož sídelní vztahy k okolí dosahují takové intenzity, že jsou rozhodujícím faktorem pro vznik sídelní regionální aglomerace. Sídelní regionální aglomerace může mít několik jader...“ (Šilhánková, 2007:9). Zázemí regionu je území, které přiléhá k jádru a má s ním různě intenzivní vazby a vztahy. Zázemí se dále dělí na zájmové a spádové. Hranice jsou většinou tvořeny přírodními, historickými nebo administrativními podmínkami (Šilhánková, 2007:10).

1.1.1 Typologie regionů

Typologii regionů lze provést podle různých hledisek (např. podle polohy, zaměření regionu, počtu obyvatel apod.) Vít Dočkal (2004) se ve své práci Ústřední pojmy regionální politiky EU snažil typologii regionů shrnout do co nejširšího okruhu hledisek. Z jeho členění byly vybrány jen takové, které se bezprostředně týkají této diplomové práce. Níže uvedená typologie je tedy zaměřena na ekonomickou oblast. Pokud není uvedeno jinak, v následujících podkapitolách se vychází právě z publikace Víta Dočkala.

Dělení dle hospodářského potenciálu

- Nedostatečně rozvinuté periferní regiony - byly dlouho vymezeny hraničními oblastmi Evropského společenství a vyznačovaly se také nedostatečně rozvinutou infrastrukturou. Během postupující integrace se časem některé periferní regiony dostaly téměř do geografického centra Evropské unie.
- Upadající a staré industriální regiony – v těchto regionech proběhla první vlna industrializace. Regiony se potýkají s problémem vysokého znečištění životního prostředí. Došlo zde i k vyčerpání tradičních přírodních zdrojů převážně těžkého průmyslu. V současné době se zde objevuje vysoká míra nezaměstnanosti.
- Centrální regiony - jsou to rychle se rozvíjející oblasti s vysokým ekonomickým růstem, proto se jedná o nejdůležitější regiony EU. Většinou jsou spjaty s významnými evropskými metropolemi.
- Rychle se rozvíjející regiony - tyto regiony jsou typické převážně pro nové průmyslové oblasti. Produkce je zde založena na takových technologiích, které jsou šetrné k životnímu prostředí. Nově vzniklé průmyslové oblasti často spolupracují s významnými univerzitami a jinými akademickými pracovišti.
- Zaostávající nebo jinak problémové regiony - do této skupiny patří Karlovarský, Olomoucký, Ústecký a Moravskoslezský kraj. V Karlovarském kraji je problematická dopravní infrastruktura. Dále je zde zároveň podprůměrná vzdělanost obyvatel v porovnání s ostatními kraji ČR. Zároveň tu dochází k velmi nízkému růstu HDP. Moravskoslezský a Ústecký kraj se potýká s útlumem dříve dominantních odvětví. To má za následek vysokou míru nezaměstnanosti a existenci sociálně patologických jevů. Olomoucký kraj má obdobné problémy jako dva výše uvedené kraje, ale jeho příčiny jsou odlišné. Za základní příčinu současného postavení Olomouckého kraje lze

považovat jeho výraznou vnitřní heterogenitu a nedostatečné využití růstového potenciálu, který skýtá krajské město s vysokou úrovní vzdělanosti obyvatel.

- Průměrná nebo nižší dynamika rozvoje - sem lze zařadit Jihočeský, Královehradecký, Pardubický, Zlínský, Liberecký kraj a Kraj Vysočina. Zmíněné kraje vykazují dobré výsledky jen určitých ukazatelů. Nedostačující rozvoj Zlínského a Jihočeského kraje zapříčinila především špatná dopravní dostupnost. Kraj Vysočina (nově vytvořený kraj na pomezí Čech a Moravy) má méně příznivé přírodní podmínky. I přesto tento region začal v posledním období vykazovat růst.
- Rozvíjející se regiony - sem patří Praha jako nejdynamičtější se rozvíjející region. Dále lze do této skupiny lze zařadit i Středočeský kraj, díky výhodné poloze s Prahou uvnitř tohoto regionu. Do rozvíjejících regionů náleží i Plzeňský kraj a to především kvůli úspěšné tvorbě pracovních míst. Jihomoravský kraj do této skupiny spadá také, ale především díky brněnské aglomeraci, zároveň je však slabý především ve svých jižních a jihovýchodních oblastech.

Dělení dle potřeb EU

Pro potřeby EU se pracuje s jinými typologiemi. Tyto typologie jsou zaměřeny většinou na regiony, které kvůli svému pomalému rozvoji vyžadují přímou podporu. Cílem je vytipovat ty regiony, které jsou způsobilé k finančním subvencím (Fiala, 2003:444).

- Zaostalé regiony - pro ně je typický nedostatek základní infrastruktury, převážně se jedná o dobré silnice a telekomunikační síť. Lidé zde dosahují nízkých příjmů. V těchto regionech převládá zemědělství často s velmi neefektivní produkcí. Zaostalé regiony se vyznačují málo kvalifikovanou pracovní silou.
- Regiony postižené průmyslovým úpadkem – tyto regiony byly dříve závislé na průmyslu. Nyní však upadají, neboť ztratily svoji konkurenceschopnost.
- Periferní regiony – vývoj samotného evropského trhu zboží a služeb představuje obzvláště velké problémy pro geograficky izolované oblasti. Díky izolaci chybí právě přístup k evropskému trhu zboží a služeb.
- Příhraniční regiony – vznik společného trhu představuje problém pro region podél hranic. Problémy mají převážně regiony hraničící s nečlenskými zeměmi EU. Tradiční modely se státy mimo EU musely ustoupit specifickým omezením EU a společným vnějším celním tarifem.
- Regiony s problémy urbanizace – velká města trpící přetížením, kriminalitou, znečištěním a sociálními dopady (Armstrong, 1993:169).

- Venkovské regiony – jedná se o geografické celky, u kterých je zemědělská produkce závislá na klimatických podmínkách (Fiala, 2003:444)

Dělení dle potřeb ČR

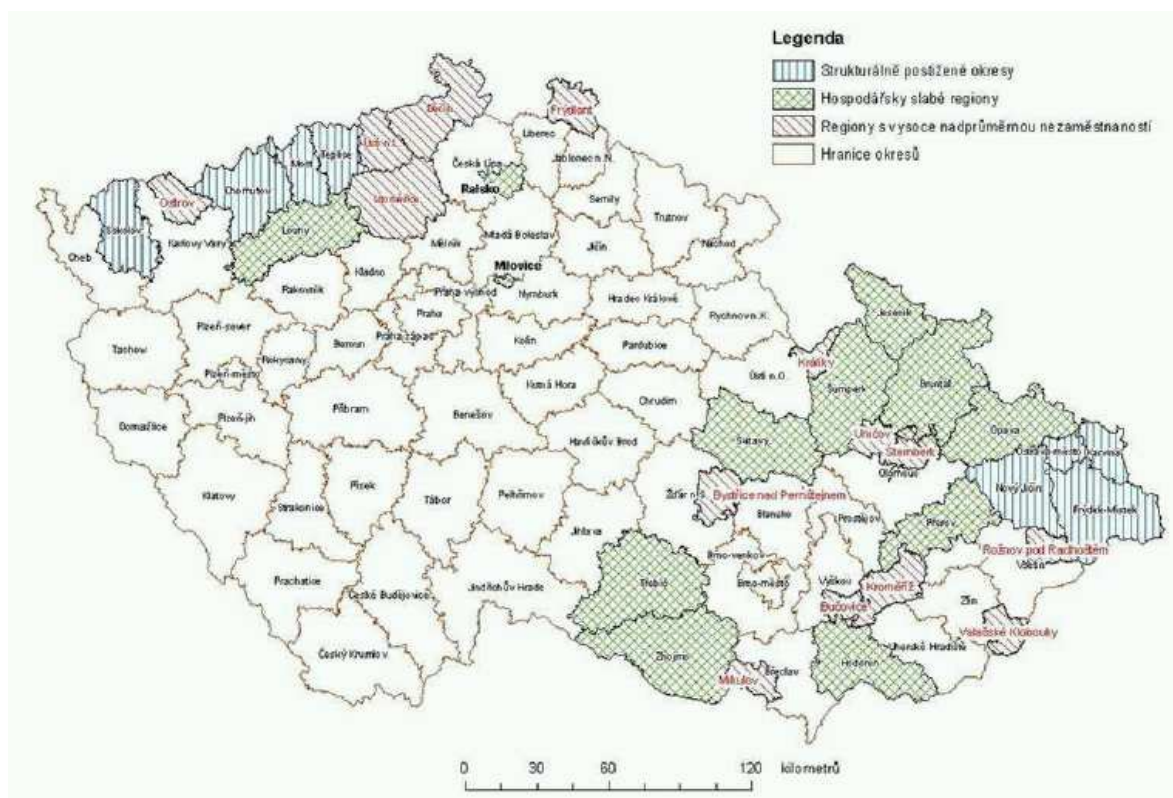
Pro Českou republiku je důležité ještě jiné dělení. To vychází ze zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje. V § 4 se navrhuje vymezení regionů, jejichž rozvoj je třeba podporovat s ohledem na vyvážený rozvoj státu a vyrovnávání meziregionálních rozdílů.

Regiony podle charakteru zaostávání:

- Strukturálně postižené regiony – pro tyto regiony jsou charakteristické negativní projevy strukturálních změn. Dochází k útlumu odvětví a výrobních podniků. Z toho plyne nárůst nezaměstnanosti.
- Hospodářsky slabé regiony – vykazují na základě ukazatelů hospodářského a sociálního rozvoje podstatně nižší úroveň rozvoje než je průměr v České republice.
- Venkovské regiony - jsou charakterizovány nízkou hustotou zalidnění. Pro tyto regiony je typický pokles počtu obyvatel a vyšší podíl zaměstnanosti v zemědělství.

Předmětné regiony vyžadují soustředěnou politiku státu.

Schéma č. 01: Vymezení regionů se soustřednou podporou státu

Zdroj: Damborský, 2008:12

Ostatní regiony

Zákon zde pouze vyjmenovává, o jaký druh regionů se jedná, blíže je však nespecifikuje. Jejich podpora je nutná z jiných (specifických) důvodů než u regionů členěných podle charakteru zaostávání.

- Pohraniční regiony
- Bývalé vojenské prostory
- Regiony postižené živelnými pohromami
- Regiony s méně příznivými podmínkami pro rozvoj zemědělské výroby
- Regiony se silně narušeným či poškozeným životním prostředím
- Regiony s vyšší průměrnou mírou nezaměstnanosti než je průměr v ČR

1.2 Regionální politika

Definice regionální politiky je možné najít celou řadu, ale žádná z nich nebyla akceptována za všeobecně uznávanou (Wokoun, Mates, 2006:112). Obecně lze *„regionální politiku definovat jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů“* (Mates, Wokoun, 2001:115). Regionální politika se pokouší napravit prostorové důsledky volné tržní ekonomiky. Má na zřeteli dva na sobě závislé cíle: ekonomický růst a zlepšení sociálního rozdělení (Mates, Wokoun, 2001:115).

Ekonomičtí liberálové kladou důraz na tržní síly. Jejich teorie říká: čím větší prostor pro trh, tím rychlejší ekonomický rozvoj. Ekonomický rozvoj je však omezován sociální stránkou věci. Do sociálních hledisek patří nejen pomoc a podpora slabších, ale i zohlednění skutečnosti, že příjem jednotlivých obyvatel nezávisí pouze na jejich vlastních schopnostech, ale také na vnějších okolnostech. Není jednotný přístup ke vzdělání, existují různé vlastnické vztahy, rozdíly v životní úrovni obyvatel různých regionů apod. Nesmí se zapomenout ani na aspekt náhody (Šilhánková, 2007:35).

V odborné literatuře jsou vysvětleny různé motivy existence regionální politiky. Kromě ekonomických a sociálních aspektů jsou definována i hlediska ekologická a politická. Ekologické motivy se týkají životního prostředí v méně rozvinutých regionech a stále více i v přelidněných aglomeracích. Politické motivy často souvisí se sociálními hledisky. Je prokázáno, že *„nespravedlnost spočívající ve velkých rozdílech v průměrných reálných příjmech na hlavu má důležité politické důsledky“* (Kolektiv autorů, 2008:104). Lidé v méně

rozvinutých regionech si více uvědomují svou situaci, než lidé v prosperujících regionech. Následkem této skutečnosti jsou nejen jiné volební výsledky, ale hlavně nepřátelský postoj vůči státní politice v méně rozvinutých regionech.

Souběžně s pojetím snižování regionálních disparit je sledován i cíl celostátní výkonnosti ve všech regionech státu. Je zde snaha zefektivnit alokaci regionálních zdrojů tak, aby docházelo k maximální efektivnosti celého národního hospodářství. Regionální politika podporuje hospodářský a sociální rozvoj relativně zaostávajících regionů pomocí finančních subvencí, vzděláním, rekvalifikací apod. a snaží se o usměrňování rozvoje bohatších oblastí. Regionální politika představuje tedy všechny veřejné zásahy, které vedou ke zlepšení geografického rozdělení ekonomických činností. Jde o souhrn opatření s cílem překonat nežádoucí sociální a ekonomické nerovnosti (disparity) mezi regiony (Mates, Wokoun, 2001:115).

1.2.1 Nástroje regionální politiky

Jak již bylo výše popsáno, regionální politika má za úkol snižovat regionální disparity a podporovat méně rozvinuté regiony. K tomu využívá různé nástroje. Existuje několik souborů nástrojů regionální politiky, které se v odborné literatuře objevují. Následuje jejich nejpoužívanější členění.

Makroekonomické a mikroekonomické nástroje

Použití makroekonomických nástrojů je v praxi velmi problematické. Omezují je ostatní národohospodářské cíle. Jedná se převážně o inflaci, kterou stát musí držet na žádoucí úrovni, vyrovnanou platební bilanci a realizaci cílů průmyslové nebo zemědělské politiky.

Do makroekonomických nástrojů patří (Kolektiv autorů, 2008:107):

- Fiskální politika – pomocí státního rozpočtu dochází k přerozdělování finančních prostředků mezi regiony. Z vysoce příjmových regionů putují peněžní prostředky do státní pokladny. Sociální oblasti (podpora v nezaměstnanosti, rekvalifikační programy apod.) finance ze státní pokladny naopak odčerpávají. Pouze teoreticky existuje možnost plné regionalizace fiskální politiky. Jednalo by se o situaci, kdy by o fiskální politice nebylo rozhodováno na centrální úrovni, ale na úrovni regionů. Docházelo by např. ke snížení daňových sazeb v regionech trpících nízkou úrovní tržní poptávky. To by mělo za následek zvýšení tržní poptávky. Naopak v rozvinutých regionech by se daňové sazby zvýšily a pak by docházelo k útlumu poptávky. V praxi se však tato

teorie nedá použít. Snížení ekonomického vývoje v prosperujících oblastech by mělo nakonec negativní dopad na celkovou výši příjmů do státního rozpočtu. Dále je zde politický důvod – politická opozice by okamžitě protestovala proti vyšším daňovým sazbám. Fiskální politiku však může stát využívat například při zadávání zakázek firmám v určitých regionech a tak podporovat regionální rozvoj.

- Monetární politika – je založena na ovlivňování množství peněz v ekonomice. I pro řešení regionálních problémů a disparit se využívá jen velmi zřídka, neboť silně negativně působí na inflaci. Může ovlivňovat objem poskytovaných úvěrů, výše úrokové míry a lhůty splatnosti.
- Protekcionismus – působí prostřednictvím dovozních limitů a cel, které jsou výrobkově orientovány. Jejich regionální vliv je značný. V praxi to vypadá tak, že se uvalí cla a limity na ty výrobky, které se vyrábějí v upadajících regionech. Tento druh nástroje je spojen (stejně jako ostatní) se značnými náklady na zavedení.

Do mikroekonomických nástrojů se zahrnuje (Kolektiv autorů, 2008:109):

- Nástroje ovlivňující prostorový pohyb pracovních sil – tento nástroj často souvisí s přilákáním kapitálu do upadajícího regionu. Tím se emigrace obyvatel ztlumí. Tvorba nových pracovních příležitostí přináší stabilizaci obyvatelstva v regionu. Pokud je však z nějakého důvodu nutné podporovat emigraci obyvatelstva z regionu provádí se to např. úhradou nákladů na stěhování, výkupem nemovitostí za lepší cenu než nabízí trh, podporou při nákupu nového domu či bytu.
- Nástroje působící na prostorový pohyb kapitálu – hlavním úkolem je ovlivňování tvorby nových pracovních míst v regionu. Je možné k tomu využít již zavedené firmy nebo přilákat firmy nové. Mnoho ekonomických činností je prostorově neutrální a mohou se rozvíjet i v lokalitách pro jiné činnosti méně příznivých. Ovlivňování se provádí buď zvýšením přitažlivosti určitých regionů (subvence na dopravu, subvence na hotovou produkci, levné půjčky, snížené ceny pozemků, snižování daňových sazeb) nebo restrikcí (zvyšování daňových sazeb) v přeplněných regionech. V praxi nejsou rozdíly subvencí a daní příliš velké. Tento prostředek působení na prostorový pohyb kapitálu je časově omezen. Subvence mají napomoci podnikům hradit počáteční náklady, které vzniknou rozvojem firmy v upadajících regionech.

2 Regionální disparity

V současné době patří disparity k velice frekventovaným pojmům spojeným s regionálním rozvojem a regionální politikou. Co to vlastně disparity jsou? Obecně tento pojem označuje nerovnost, různost a rozdílnost (Viturka, 2010:132). V podání Aloise Kutscherauera a kol. se může regionální disparita vymezit jako „rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné území (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této územní struktury“ (Kutscherauer, 2010:8). Podobně se o regionálních disparitách zmiňuje i další zdroj. „Regionální disparity jsou často důsledkem geografické polohy, vyplývají z různého vybavení regionů přírodními zdroji, může k nim docházet vlivem přírodních jevů, mohou být ale i výsledkem lidské činnosti, politických nebo nepříznivých externích vlivů“ (Jáč, 2010:13). V regionech dochází k nerovnoměrnému vývoji společenských subjektů, což se projevuje v jejich nerovnosti či rozdílnosti tzn., že mezi těmito subjekty nebo jejich částmi vznikají disparity (Kutscherauer, 2010:9). V teorii a v praxi jsou chápány různými způsoby a lze konstatovat, že pojem disparity nemá propracovaný a ucelený systémový a metodický rámec jeho vnímání (Viturka, 2010:132). Problematika regionálních disparit je otázkou ekonomickou, sociální i politickou. Je dobré poznamenat, že jednotliví specialisté různých oborů se v mnohém doplňují (Jáč, 2010:13).

2.1 Příčiny vzniku disparit

Jak již bylo výše zmiňováno, regionální rozdíly bývají důsledkem jednak geografické polohy, dále vyplývají z různého vybavení regionů přírodními zdroji, dochází k nim vlivem přírodních jevů, ale jsou i výsledkem lidské činnosti či politických vlivů.

K dalším zejména ekonomickým příčinám regionálních disparit patří (Jáč, 2010:19):

- Různé tempo růstu kapitálu, pracovních sil a technického pokroku
- Různá mobilita výrobních faktorů – obecně je mobilita výrobních faktorů velmi nízká,
- Lepší úroveň technické infrastruktury některých regionů
- Různá kvalita lidských zdrojů v jednotlivých oblastech
- Nepříznivý poměr mezi ekonomicky aktivním a neaktivním obyvatelstvem
- Špatný stav životního prostředí v některých regionech
- Dopravní nedostupnost některých území a další.

Příčiny vzniku meziregionálních rozdílů a problémových regionů jsou tedy různé a projevují se v rozličných formách. Při zjednodušeném výkladu se dají rozlišit tři základní typy těchto regionů (Kolektiv autorů, 2008:101):

- Regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji – většinou se jedná o odlehlé části jednotlivých zemí. V minulosti zde přírodní podmínky umožnily pouze extenzivní zemědělství. Tato skutečnost přetrvala až do současnosti. Takový region není přitažlivý pro expanzi průmyslu, a proto nemůže poskytnout svým obyvatelům srovnatelnou životní úroveň s ostatními částmi státu. Případný nárůst produktivity práce je zapříčiněn emigrací za prací. V podstatě jediná šance na zvýšení životní úrovně obyvatel daného regionu je přitažlivý cestovní ruch.
- Regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů – tyto regiony mají nedostatek kapitálu. Důsledkem této situace je opět nízká životní úroveň v porovnání s rozvinutými regiony. Dlouhodobé zlepšení závisí na technologickém pokroku a na ekonomické situaci v jiných částech země.
- Regiony se stagnujícími či upadajícími základními odvětvími – jedná se o regiony, které v minulosti patřily mezi nejvyspělejší, ale změna ve struktuře poptávky způsobila stagnaci nebo dokonce úpadek regionu. Dříve se ve zmiňovaných regionech provozoval průmysl (např. těžba uhlí, hutnictví, textilní výroba, těžké strojírenství, apod.). Pro tyto regiony je typická rostoucí míra nezaměstnanosti, ve srovnání s ostatními regiony klesající ekonomická úroveň, nízká míra ekonomické aktivity, vysoká míra emigrace, neodpovídající infrastruktura.

2.2 Informační hodnoty disparit

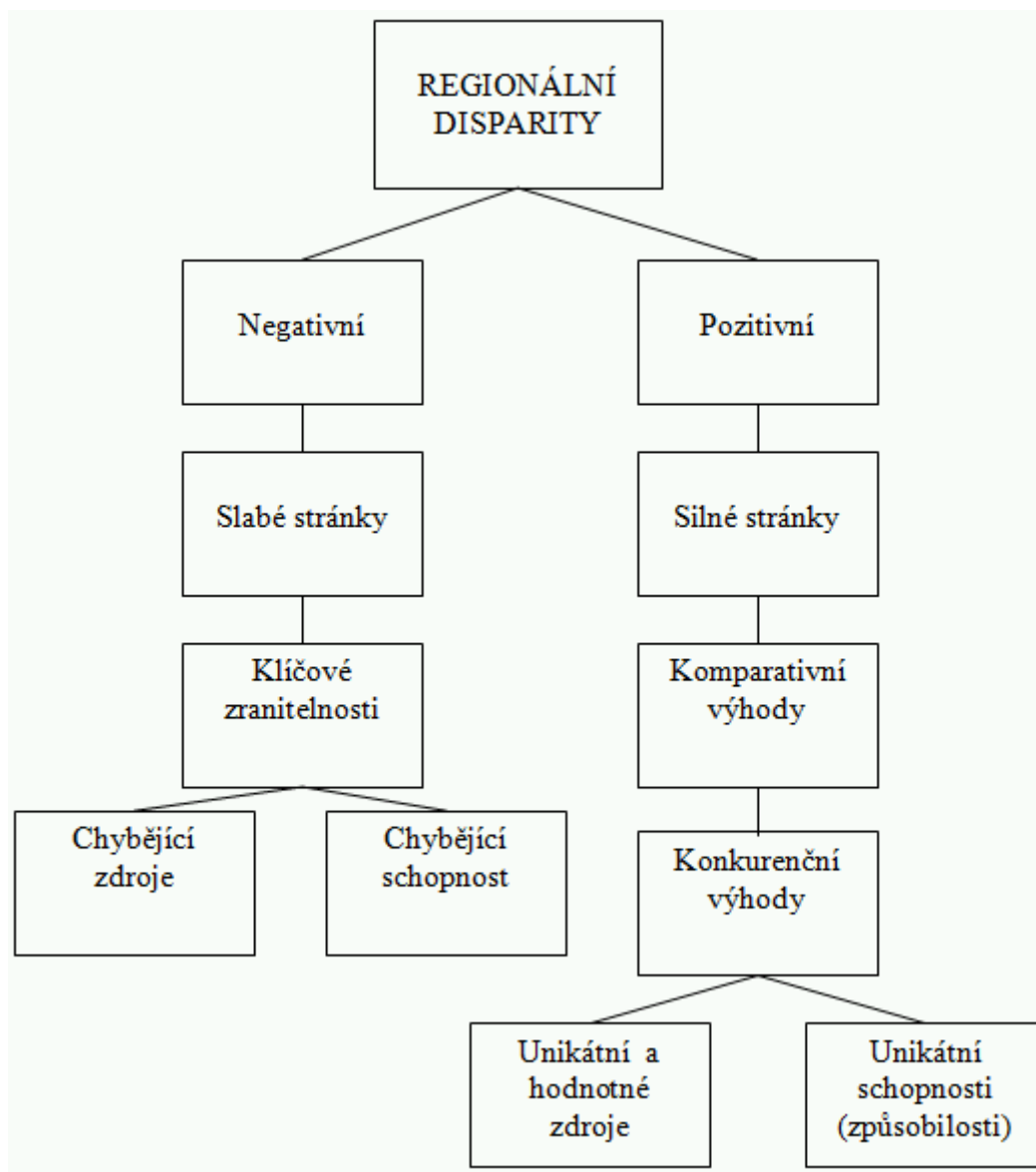
Nutnost identifikovat disparity vychází z potřeby jejich vzájemného srovnávání a možného zkoumání. Jsou možné dva pohledy na regionální disparity – negativní a pozitivní.

U negativního vnímání disparit se zjišťuje, v čem jednotlivé subjekty zaostávají, jaké mají slabé stránky a jaký to má vliv na změny jejich chování. Tento přístup je naprosto dominantní a často se zjišťování negativních znaků nazývá přístupem disparitním.

Pozitivní vnímání regionálních disparit je zkoumání rozdílnosti subjektů a zjišťování jejich jedinečnosti, schopnosti účelně a efektivně se odlišit od ostatních zkoumaných subjektů. Jedná se zde i o snahu využití komparativních výhod (Kutscherauer, 2010:10).

Následující schéma dokresluje pozitivní a negativní vnímání disparit.

Schéma č. 02: Pozitivní a negativní regionální disparity

Zdroj: Hučka, 2009:9

Oba dva pohledy – negativní i pozitivní – zkoumají, jak se dají informace využít, tedy jaká je informační hodnota zjištěných a vyhodnocených disparit pro různé subjekty v daném regionu.

Tuto informační hodnotu lze popsat ve čtyřech rovinách (Kutscherauer, 2010:12):

- Rovina poznávací – seskupené a vyhodnocené informace o regionálních disparitách informují uživatele o širším kontextu podstatných znaků zkoumaných subjektů. Zvyšuje se stav poznání příjemce informací o regionu a jeho pozici vůči jiným regionům. Stav poznání je nejčastějším důvodem, proč jsou nejrůznější disparity

analyzovány a vyhodnocovány. V této rovině se nevyskytují konkrétní požadavky na způsob dalšího využití disparit. Zjišťuje se zpravidla celková úroveň regionu, nabízené podmínky pro život lidí z hlediska sociálního, ekonomického a ekologického, a jaká je pozice ve srovnání s jinými regiony ČR nebo s jinými regiony zemí EU

- Rovina rozhodovací – zde se setkávají informace vytvářející uživateli východiska pro rozhodování. Identifikované, vyhodnocené a účelově seskupené informace o disparitách jsou pro uživatele východiskem pro přijetí rozhodnutí. Nejčastěji jde o základ pro tvorbu regionálních strategií a programů, identifikaci regionů pro určení problémových regionů ze strany státu, o rozhodování pro dlouholeté partnerství či alokaci investic. Zde je třeba postihnout nejdůležitější disparity, které mají ústřední význam pro strategické nebo taktické rozhodování. Z hlediska způsobu užití se pravděpodobně jedná o nejdůležitější aspekt poznání disparit mezi regiony.
- Rovina motivační – informace motivují uživatele k nějakému konkrétnímu jednání. Příjemci informací jsou podněcováni na základě relevantních znaků zkoumaných subjektů a motivuje je to k určitým činnostem, postojům, chování. Tyto aktivity obvykle mívají dlouhodobé dopady. Častými cíli zkoumání a hodnocení disparit může být např.: vyhledávání lokalit pro kvalitní život a bydlení (zda zůstat v daném regionu či se přestěhovat do vyhládnutého regionu), pro umístění rozvojových investic, rozvíjení turistických atraktivit apod.
- Rovina operační – jedná se o informace, které poskytují uživateli impulzy pro operativní jednání. Jde o takový charakter informací, které při svých změnách vyvolají okamžité jednání či reakci subjektů s cílem dosáhnout nějakých bezprostředních efektů většinou v krátkém časovém horizontu. Zde půjde většinou o reakci na okamžitý vývoj některých jevů či procesů, které probíhají v regionu odlišně od jiných regionů či od norem apod. Příklady této operační hodnoty informací lze spatřovat např. v: měnící se situaci a vzájemných vztazích subjektů ve finančních trzích, opakujících se zásazích státu do soukromého sektoru, nárůstu jevů sociální patologie a rasových projevů, skokovém nárůstu nezaměstnanosti (např. výpadkem dominantního zaměstnavatele). Tato rovina je povětšinou následkem roviny motivační.

Při využívání zjištěných a vyhodnocených disparit zkoumaných subjektů je vždy důležité si uvědomit, že hranice mezi jednotlivými rovinami není ostrá a způsoby využití se mohou překrývat.

2.3 Vertikální a horizontální perspektiva

Disparity se mohou zkoumat podle nejrůznějších hledisek a je tedy nutno pojmut disparity jako multidimenzionální problém. Pro systémovou klasifikaci regionálních disparit se zdají být vhodné dvě základní perspektivy. Jedná se o perspektivu vertikální a horizontální. Než dojde k bližšímu vysvětlení obou perspektiv, je vhodné nejprve definovat pojem klasifikace. „Klasifikace představuje hierarchicky uspořádané třídění určitých znaků ekonomických, sociálních nebo demografických jevů či procesů. Klasifikační třídění sleduje návaznost jevů či procesů od obecnějšího k podrobnějšímu“ (Hučka, 2009:29).

Vertikální perspektiva vychází z poznatku, že disparity se mění v závislosti na geografickém měřítku. Jestliže se posuzují disparity v kontextu různých zakotvených rámců (např. svět, Evropa, národ apod.) nebo v kontextu různých územních měřítek (např. stát, region či obec), dostane se velmi rozdílný pohled na míru těchto disparit. Je nutné konstatovat, že disparity se zvětšují se snižováním územního měřítka.

Vertikální perspektiva se dále dle Hučky (2009:28) dělí na:

- disparity na evropské úrovni – zde existují obrovské rozdíly mezi novými a starými členskými zeměmi
- disparity na národní úrovni
- disparity na místní úrovni – velké rozdíly mezi sousedními regiony, které tak vytvářejí příležitost subjektům nebo jejich ohrožení.

Horizontální perspektiva souvisí s věcnou sférou výskytu. Horizontální perspektiva rozlišuje disparity podle dvou polarit jejich základní podstaty – hmotná podstata a nehmotná podstata. Oblasti, kde se tyto podstaty vyskytují, jsou Kutscherauerem (2010:24) vybrány jako sociální, ekonomická a územní.

- Sociální disparity – týkají se obyvatelstva v širším kontextu kvality života, životní úrovně, sociální patologie aj. Nezahrnují však lidský potenciál jako ekonomické kategorie – ten se řadí do ekonomických disparit.
- Ekonomické disparity – týkají se regionálního výstupu v kontextu výkonnosti ekonomiky, rozvojového a lidského potenciálu.
- Územní disparity – jsou spojeny s polohovými poměry v kontextu s geografickými, přírodními, dopravními a technickými předpoklady.

2.4 Oblasti disparit

Pro snižování rozdílů (u negativního postoje k disparitám) či zvyšování regionálního potenciálu (u pozitivního postoje k disparitám) je třeba disparity nejprve přesně identifikovat.

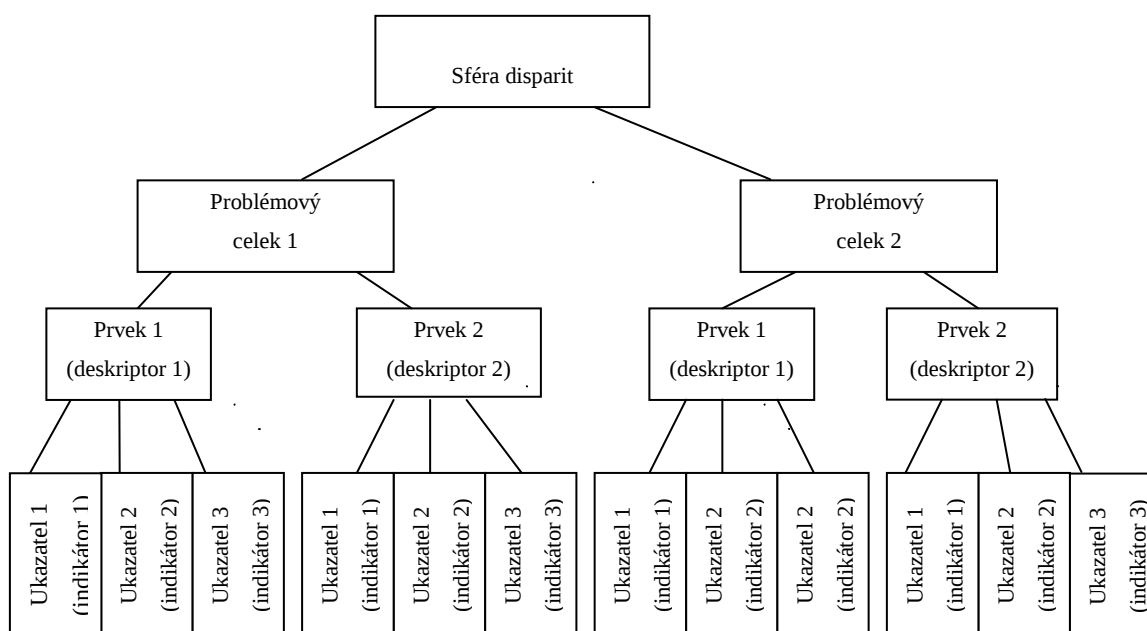
Někteří odborníci dělí oblast disparit do čtyř skupin. Tak tomu je např. i u profesora Kerna (2009:33), který na základě svých zkušeností dělí disparity do následujících oblastí:

- Sociální
- Fyzická
- Environmentální
- Ekonomická

Kutscherauer (2010:26) i Hučka (2009:17) environmentální a fyzickou oblast spojují a vzniká tak dělení ekonomické, sociální a územní. Pro potřeby této diplomové práce je využito tohoto dělení. V dekompozici indikátorů pro identifikaci a sledování regionálních disparit je postupováno od obecného ke konkrétnímu. V následujících podkapitolách budou jednotlivé rozlišovací úrovně podrobněji rozebrány.

1. úroveň klasifikace – sféra disparit
2. úroveň klasifikace – problémový celek
3. úroveň klasifikace – prvek (deskriptor)
4. úroveň klasifikace – ukazatel (indikátor)

Schéma č. 03: Přehled úrovně klasifikace

Zdroj: vlastní zpracování

Jednu z nejvíce podrobných a ucelených metodik vypracoval Alois Kutscherauer. Diplomová práce byla proto inspirována právě tímto autorem (2010:28).

2.4.1 Ekonomická sféra

Ekonomická sféra regionu je klíčovým prvkem v hodnocení úrovně regionu a také pravděpodobně nejdůležitějším znakem při srovnávání s ostatními regiony. Ekonomická sféra má významnou váhu v identifikaci a hodnocení regionálních disparit. Při ekonomickém srovnání narážíme nejčastěji na otázky typu: Nakolik je ekonomika regionu schopná se zapojit do meziregionální dělby práce, zda může generovat dostatečný počet pracovních příležitostí, resp. míst pro obyvatelstvo v daném regionu apod.

V následující tabulce jsou uvedeny dvě úrovně klasifikací podle různých autorů.

Tabulka č. 01: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v ekonomické sféře

1. úroveň klasifikace – sféra	2. úroveň klasifikace - problémový celek				
Ekonomická	Wishlade, Youill (2009)	Molle (2007)	Hampl, Blažek, Žížalová (2008)	Fachinelli, Kutscherauer a kol. (2008)	Kutscherauer (2010)
	HDP na obyvatele	Průmyslová struktura	Kapitál	Makro- ekonomické agregáty	Ekonomický potenciál
	Daň z příjmu	Specializace a koncentrace	Lidský kapitál		Ekonomická struktura
	Průmyslová struktura		Technologická vyspělost	Vnější ekonomické	Rozvojový potenciál
	Infrastruktura	Přímé zahr. Investice	Úroveň technické infrastruktury	aktivity	Lidský potenciál
	Ekonomický výhled	Pohyb prům. odvětví		Vnější ekonomické aktivity	
				Trh práce	

Zdroj: Hučka (2010:32), Kutscherauer (2010:31), vlastní úprava

Ekonomický potenciál je vyjádřen třemi dalšími prvky (deskriptory) a to:

- Výkonnost ekonomiky – tento deskriptor lze vyjádřit mnoha dalšími ukazateli (indikátory). Pro meziregionální srovnání jsou klíčové indikátory: produkt, přidaná hodnota a daňová výtěžnost.
- Produktivita práce – je porovnávána na základě objemu produkce na pracovníka, jednotkovými náklady práce – ty lépe vystihují průměrnou výši nákladu na jednotku výstupu.
- Vnější vztahy – vystihují exportní výkonnost subjektů regionu. Dále umožňují meziregionální srovnávání, která odvětví jsou v regionech jeho hlavními subjekty.

Ekonomická struktura je další z problémových celků ekonomické sféry. V posledních letech se ukazuje, že potenciál rozvoje se vhodně měří pomocí různorodé odvětvové struktury a stability subjektů. Ekonomická struktura je vyjádřena pomocí následujících deskriptorů:

- Odvětvová struktura – jedná se o třídění produkce podle určených odvětví klasifikací CZ-NACE, která nahradila Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ) a *„zohledňuje technologický rozvoj a strukturální změny hospodářství za posledních 15 let, je relevantnější s ohledem na hospodářskou realitu a lépe srovnatelná s jinými mezinárodními klasifikacemi“* (ČSÚ, 2007).
- Struktura podle subjektů – má schopnost hodnotit regiony např. podle pružnosti reakce na ekonomické změny. Subjekty se dělí např. podle vybraných právních norem, podle počtu zaměstnanců, podle počtu soukromých podnikatelů, počtu podniků apod.

Rozvojový potenciál je jedním z nejdůležitějších prvků při posuzování efektivnosti pomoci méně rozvinutým regionům. Soubor ukazatelů sleduje hledisko dlouhodobé – tzn. jaké podmínky v regionech jsou tvořeny pro rozvoj vědy a výzkumu, dále monitoruje hledisko střednědobé – jak se v regionech vyvíjí tvorba tuzemského fixního kapitálu a jaký je zájem zahraničních investorů v jednotlivých regionech. Tento problémový celek se skládá ze tří prvků:

- Věda a výzkum – popisuje potenciál regionu z hlediska rozvoje na základě nejnovějších poznatků. Věda a výzkum jsou hodnoceny na základě velikosti výdajů na vědu a výzkum. Výdaje se sledují podle vědních oblastí a podílu inovujících podniků.
- Zahraniční kapitál – ovlivňuje objem investic v regionu, může zprostředkovávat zvyšování technologické úrovně výroby v regionu.

- Investice – charakterizují podmínky pro rozvoj regionu ve střednědobém i v krátkém horizontu.

Lidský potenciál je v současné době chápán jako rozhodující výrobní činitel. Je dále popsán čtyřmi deskriptory:

- Aktivní obyvatelstvo – charakterizuje pracovní potenciál regionu.
- Zaměstnanost – ovlivňuje ekonomickou výkonnost regionu. Pro sledování zaměstnanosti lze využít různá hlediska – podle odvětví, v podnicích pod zahraniční kontrolou apod.
- Nezaměstnanost – patří ke klíčovým charakteristikám hodnocení ekonomiky v regionu. Vedle základního indikátoru, kterým je registrovaná míra nezaměstnanosti, je sledována např. i dlouhodobá nezaměstnanost, počet uchazečů na jedno volné pracovní místo, struktura uchazečů o zaměstnání podle věku či vzdělání apod.
- Mobilita obyvatelstva – nabývá stále většího významu. V minulosti se tento deskriptor zaměřoval především na mobilitu za prací. V současné době se však klade důraz na imigraci a emigraci obyvatelstva mezi regiony.

2.4.2 Sociální sféra

Ekonomická a sociální sféra se v teorii i v reálném životě prolíná a je někdy velmi obtížné tyto faktory od sebe odlišit. Každý jev v sobě obsahuje obě zmiňované roviny a záleží jen na úhlu pohledu zkoumajícího, ke které rovině se přikloní. Sociální sféra ovlivňuje ekonomickou sféru, konkrétně podmínky pro podnikání. Výsledky podnikání se projevují v životní úrovni obyvatel a následně ovlivňují celkové klima společnosti.

V následující tabulce je opět přehledně znázorněna soustava činitelů – tentokrát v sociální sféře.

Tabulka č. 02: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v sociální sféře

1. úroveň klasifikace - sféra	2. úroveň klasifikace - problémový celek				
Sociální	Wishlade, Youill (2009)	Molle (2007)	Hampl, Blažek, Žížalová (2008)	Fachinelli, Kutscherauer a kol. (2008)	Kutscherauer (2010)
	Nezaměstnanost	Nezaměstnanost	Lidský kapitál	Sociální patologie	Obyvatelstvo
	Struktura nezaměst.	Úroveň vzdělání		Životní úroveň	
	Trendy zaměstnanosti				
	Budoucí zaměstnanost	Migrace a segregace	Sociální kapitál	Úroveň bydlení	Sociální vybavenost
	Aktivní obyvatelstvo				
	Kvalifikace	Sociální exkluze		Tradice a kultura	
	Příjem				
	Životní podmínky	Sociální ochrana	Obyvatelstvo		
	Demografické trendy				

Zdroj: Hučka (2010:32), Kutscherauer (2010:29), vlastní úprava

Obyvatelstvo je v sociální sféře zásadní. „Obyvatelstvo je základním subjektem i objektem všech aktivit probíhajících v regionu.“ (Kutscherauer, 2010:29). Rozvoj regionu je v konečném důsledku (z pohledu sociální sféry) realizován s cílem uspokojit sociální potřeby jeho obyvatel.

Obyvatelstvo lze dále členit pro účely monitorování následujícím způsobem:

- Věková struktura – tento deskriptor souvisí jednak se sociálním systémem, jednak se systémem vzdělávacím a s trhem práce.
- Zdravotní stav – se zrcadlí v potřebě kapacit zdravotnických služeb.
- Vzdělání – jeho úroveň ovlivňuje kvalitu života v regionu a projevuje se i na trhu práce. Lze ho sledovat pouze prostřednictvím nejvyšší dosažené úrovně vzdělání.

- Životní úroveň - týká se rodin a domácností a řadí se do ní rozsáhlá skupina jevů. Zahrnuje např.: velikost příjmu, hodnotu majetku, kvantitu a kvalitu spotřeby, rozsah a užití volného času apod.
- Migrace – svědčí o atraktivnosti a neatraktivnosti daného území.

Sociální vybavenost

„Tento problémový celek je nezbytnou podmínkou pro zabezpečení služeb, které jsou nutné pro udržení a rozvoj lidského potenciálu v regionu a jsou nástrojem pro uspokojení potřeb a pro zabezpečení základních práv občanů (zejména práva na bydlení, na zdravotní péči na vzdělání). Poskytuje podmínky pro realizaci volnočasových aktivit“ (Kutscherauer: 2010:30).

Do sociální vybavenosti se dá zahrnout:

- Zdravotnictví – jsou zde sledovány ambulantní a stomatologické zdravotnické služby, monitorují se i počty lékařů.
- Školství – o úrovni vybavenosti regionů školami nejpřesněji vypovídá ukazatel průměrné obsazenosti tříd v regionálním školství.
- Sociální služby – sledují se počty míst v zařízeních sociální péče, které se porovnávají k počtu obyvatel žijících v regionu.
- Kultura – pro monitoring kulturní vybavenosti se ve sledování disparit řadí síť veřejných knihoven a středisek pro volný čas dětí i mládeže.
- Sport – sleduje se zde (podobně jako u předchozích) počet zařízení k celkovému počtu obyvatel regionu.
- Bydlení

Sociální patologie

Do jevů sociální patologie se řadí jevy nežádoucí až patologické. Sleduje se zde chudoba, nekonformní chování vůči normě, překročení přirozené míry nezaměstnanosti atd.

Sociální patologie se dále dělí do tří deskriptorů.

- Ohrožení chudobou – chudoba má zásadní individuální i sociální důsledky. Základními indikátory jsou čisté měsíční příjmy pod hranici životního minima a míry chudoby.
- Kriminalita – z hlediska sledování disparit je důležitý počet trestných činů, který vypovídá o bezpečnosti resp. nebezpečnosti života a pro podnikání.
- Nehodovost – počet dopravních nehod se sleduje v souvislosti s celkovým počtem obyvatel regionu a v souvislosti s délkou silnic v regionu.

2.4.3 Územní sféra

Popisuje fyzicko-geografickou kapacitu území. Umožňuje objasnit některé charakteristiky regionálních odlišností ve sféře ekonomické a sociální, které jsou úzce spojené s fyzicko-geografickou strukturou území.

Tabulka č. 03: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v územní sféře

1. úroveň klasifikace - sféra	2. úroveň klasifikace - problémový celek				
Územní	Wishlade, Youill (2009)	Molle (2007)	Haml, Blažek, Žížalová (2008)	Fachinelli, Kutscherauer a kol. (2008)	Kutscherauer (2010)
	Přístupnost na trhy	Přístupnost na trhy	Přírodní památky a zdroje	Fyzicko-geografický potenciál	Struktura regionu
		Přístup ke znalostem a inovacím			Charakter přírody
	Klima	Problémy hranic	Polohové poměry	Životní a přírodní prostředí	Životní prostředí
					Technická infrastruktura
	Hustota obyvatelstva	Sociální exkluze	Socio-geografická intenzita	Vybavenost a obsluha území technickou infrastrukturou	Dopravní infrastruktura
					Dopravní obsluha
	Změna populace	Sociální ochrana		Potenciál cestovního ruchu	

Zdroj: Hučka (2010:32), Kutscherauer (2010:34), vlastní úprava

Struktura regionu

Struktura regionu je dlouhodobě neměnná. To je důvodem, proč se regionální disparity tohoto okruhu dají jen minimálně ovlivnit. Struktura, resp. fyzicko-geografický potenciál území je znázorňován rozlohou, nadmořskou výškou, výškovou členitostí, podílem zemědělské a lesní půdy apod.

Do popisovaného problémového celku patří:

- Podíl městského obyvatelstva, rozloha obce, celková hustota obyvatelstva v regionu – navržené deskriptory vyjadřují strukturu regionu a hustotu osídlení.
- Nadmořská výška a výšková členitost – vyjadřují členitost území.
- Zastavěné plochy, podíl zemědělské půdy, podíl lesní půdy, podíl lesů na obyvatele – tyto deskriptory charakterizují rozlohu a strukturu území
- Klimatické změny souvisí s teplotou a srážkami.

Charakter přírody

Charakter přírody je východiskem pro srovnávání oblastí využívaných i potenciálních přírodních zdrojů a dále pro chování regionu k biodiverzitě. Charakter přírody se stále více mění vlivem lidské činnosti. Popisovaný problémový celek je vyjádřen jedním deskriptorem:

- Příroda a biodiverzita – sledují se stávající i nově vzniklá velkoplošná i maloplošná obzvlášť chráněná území, národní parky, chráněné krajinné oblasti a soustavy NATURY 2000.

Životní prostředí

Zaměřuje se na hodnocení kvality ovzduší a odpadní problematiku. Hodnoty jsou měřitelné subjektivními i objektivními ukazateli.

Jedná se o:

- Ovzduší – nejvíce ovlivňované emisemi z průmyslu, dopravy, energetiky, ale i domácnostmi.
- Odpady – u tohoto ukazatele je značná problematika ve vzniku a nakládání s odpady. Monitorují se zde druhy odpadů, kvalita recyklace, nakládání s nebezpečnými druhy odpadů apod.

Technická infrastruktura

Vyjadřuje vybavenost obyvatelstva příslušnými prvky této infrastruktury. A to pomocí níže uvedených deskriptorů:

- Vodní hospodářství – v tomto druhu hospodářství se monitoruje zásobování vodou a napojení obyvatel na kanalizaci. Míra celkového rozsahu se vypočítává jako podíl obyvatel, kteří jsou vybaveni příslušnou infrastrukturou na celkový počet obyvatel regionu.
- Elektrická energie – měří se celkový rozsah, vybrané druhy vedení a hustota sítí v regionu.

- Zásobování plynem – sleduje se plynofikace obcí. Od toho se odvíjí potenciální využívání této infrastruktury v celém regionu.

Dopravní infrastruktura

Dopravní infrastruktura umožňuje pohyb výrobních faktorů. S postupnou globalizací její význam roste. Jedná se o faktor, který limituje nejen regionální rozvoj, ale i celé národní hospodářství.

Dopravní infrastruktura je vyjádřena následujícími ukazateli:

- Pozemní komunikace – měří se hustotou dálnic a rychlostních komunikací, doplněno sítí ostatních silnic.
- Železniční doprava – je významná v přepravě zboží i osob především na delší vzdálenosti a v mezinárodní dopravě. V posledních letech však její využití v ČR značně pokleslo.
- Letecká doprava - stoupá na významu v dopravní infrastruktuře a její význam je dán především počtem letišť.

Dopravní obsluha

Díky dopravní obsluze se můžou obyvatelé pohybovat za prací, vzděláním, obchodem či kulturou a sportem. Podstatně se zvýšila rozšířením vlastnictví osobního automobilu. Řadí se sem stále i hromadná doprava. Tento problémový celek je popsán pouze jedním deskriptorem, kterým jsou integrované dopravní systémy. Propojují městskou hromadnou dopravu ve velkých městech s dopravou v jejich spádovém území. V měření integrované hromadné dopravy se sleduje veřejná autobusová doprava, městská hromadná doprava apod.

Takovéto členění problémových celků a následně i deskriptorů je dle mého názoru základní. Existují i další dělení, která výše zmiňované dekompozice ani nepodporuje ani nevyvrací. Jedná se např. o dělení na měkké a tvrdé faktory, které blíže zkoumala např. Technická univerzita v Liberci (Rydvaldová, 2009:19) a Ivan Jáč (Jáč,2010:73).

2.5 Metody hodnocení regionálních disparit

Disparity lze hodnotit mnoha různými statisticko-matematickými metodami. V následujícím textu je uveden výčet nejpoužívanějších z nich, i když v praxi se jich vyskytuje celá řada.

2.5.1 Metoda semaforu

Metoda semaforu je spíše metoda grafická. Je založena na přiřazení určitých symbolů pro jednotlivé hodnoty daného ukazatele. Nejčastěji se jedná o tři kruhy, které mají stejnou barvu jako na semaforu – od toho je odvozen název metody. Jedná se o metodu, která je přehledná, rychlá a bezproblémová u celé řady skupin socio-ekonomických ukazatelů. Není ale schopná přehledně kvantifikovat konkrétní úroveň analyzovaných ukazatelů. Popisovaná metoda může mít několik typů hodnotících škál. Pro lepší pochopení a názornost je zde uveden příklad této metody (Tuleja, 2008:5).

Tabulka č. 04: Popis regionálních disparit na základě metody semaforu u ukazatele míry nezaměstnanosti (v %)

	2002	2003	2004	2005
Hl. m. Praha	 3,64	 4,19	 3,89	 3,51
Kraj Vysočina	 5,11	 5,32	 6,85	 6,77
Moravskoslezský kraj	 13,32	 14,75	 14,55	 13,89

Zdroj: Tuleja, 2008:5, vlastní úprava

2.5.2 Bodová metoda

Bodové metodě se také někdy říká Bennetova, podle jejího autora M. K. Benneta. Je založena na nalezení regionu, který obsahuje maximální nebo minimální hodnotu ukazatele. Maximální hodnota se využívá tehdy, když růst ukazatele v regionu je brán jako progresivní. Minimální hodnota ukazatele se zohledňuje v případě, kdy se za progresivní považuje pokles hodnoty ukazatele.

Výhoda této metody spočívá ve schopnosti sjednotit ukazatele v různých měrných jednotkách do jednoho bezrozměrného čísla. To sice nemá reálný smysl, ale lze ho využít pro stanovení celkového pořadí regionu (Tuleja, 2008:5).

Specifickou podobou bodové metody je určení hodnoty ekonomického indexu disparit pomocí váženého aritmetického průměru bodů, které regiony za náležité indikátory obdržely. (Tuleja, 2008:6)

Je nutno podotknout, že tato metoda je velmi oblíbená při hodnocení disparit. Byla využita například i kolektivem ČSÚ v publikaci z roku 2009: Rozdíly mezi kraji ČR.

2.5.3 Průměrná odchylka

Uvedená metoda „vyjadřuje míru variability definovanou jako aritmetický průměr absolutních odchylek jednotlivých hodnot sledovaných ukazatelů od určité zvolené hodnoty. Vydeme-li z této definice, pak dospějeme k závěru, že v rámci této techniky výpočtu souhrnného indikátoru vycházíme z principu absolutních odchylek, tj. odchylek, v jejichž případě nehraje žádnou roli znaménko“ (Kutscherauer, 2010:70).

2.5.4 Míra variability

Míra variability se skládá ze dvou ukazatelů – směrodatné odchylky a variačního koeficientu. Směrodatná odchylka zachycuje určitou formu společenské zátěže či naopak přínosu, kterou v daném státu představuje měřený ukazatel. „Variační koeficient naopak umožňuje vzájemné porovnání variability proměnných s odlišnými průměrnými hodnotami. Pomocí variačního koeficientu tak můžeme posoudit, zda jsou meziregionální rozdíly větší podle míry nezaměstnanosti nebo podle míry podnikatelské aktivity a srovnat jejich variabilitu i s variabilitou podle výše průměrných mezd.“ (Blažek, 1996:269).

Tato metoda je také v odborných publikacích velice často používána při hodnocení disparit, Kutscherauer (2010:64) ji dokonce považuje za nejčastější.

2.5.5 Geografické informační systémy, tzv. GIS

V dnešní době velice oblíbená a používaná metoda GIS je založená na využití geografických informačních systémů. Jedná se o systémy, které jsou orientovány na zpracování geografických údajů, které jsou následně přeneseny do různých druhů map. Obsahují v sobě jednak prezentační funkci mapy, ale zároveň i řadu dalších funkcí, mezi které patří např. prostorová analýza dat. Díky takovému systému mohou být jednotlivá data jednoduše analyzována a prezentována. Tato skutečnost umožňuje uživatelům pružné reakce na změny (Kutscherauer, 2010:65).

3 Prozkoumání regionálních disparit

Pro bližší zpracování dlouhodobého vývoje regionálních disparit byly vybrány dvě velmi spolu historicky související země – Česká republika a Slovenská republika. Tyto státy mají spolu mnoho společného, a proto je zajímavé porovnávat vývoj jejich regionů a odlišností v nich.

3.1 Regionální struktura v České republice

Česká republika je členěna od 1. 1. 2002 na 14 krajů. Svou rozlohou 78 864 km² se řadí mezi menší státy EU. Má přibližně 10,3 mil. obyvatel.

Hlavní město Praha

Praha je hlavním městem ČR a zároveň i krajem. V rámci ČR se jedná o kraj specifický – jediný, který je tvořen městem. Praha je jediné velkoměsto v ČR. Rozkládá se na ploše 496 km², což je pouze 0,6 % území ČR. Prahu lze považovat z geografického hlediska za střed Evropy. K 31. 12. 2009 měla Praha 1 249 026 obyvatel, což představuje 11,9 % obyvatel státu (ČSÚ, 2010). Hustota zalidnění se pohybuje kolem 2 518 obyv./km² (Geografický web, 2010).

Středočeský kraj

Středočeský kraj leží uprostřed Čech a velikostí, počtem obcí i obyvatel je největším krajem ČR. Jeho rozloha zabírá téměř 14 % území republiky a je přibližně dvojnásobně větší než je průměrná rozloha krajů v České republice. Středočeský kraj úplně obklopuje hlavní město Prahu. Demografický vývoj kraje se začal ve 2. polovině devadesátých let 20. století výrazně měnit. Tuto změnu podmiňovala výstavba satelitních obytných celků v okolí Prahy. K 31. 12. 2010 měl Středočeský kraj 1 264 978 obyvatel, hustota zalidnění je cca 113 obyv./km² (ČSÚ, 2011) a (Geografický web, 2010).

(počítáno k 31. 12. 2010) šestým nejmenším krajem v České republice a tvoří tak 5,4 % z celkového počtu obyvatel státu (ČSÚ, 2012 c).

Jihočeský kraj

Podstatnou část hranice kraje tvoří státní hranice s Rakouskem a Německem. Její celková délka je 323 km. Rozlohou 10 057 km² představuje kraj 12,8 % z celé republiky. Z tohoto území zaujímají více než třetinu lesy. Jihočeský kraj patří mezi zemědělské oblasti (více jak 10 % celkové produkce ČR) s rozvinutým rybníkářstvím a lesnictvím. Jihočeský kraj je krajem s nejmenší hustotou zalidnění z celé České republiky. Koncem roku 2010 v kraji žilo více než 638,7 tis. obyvatel, tedy 64 obyvatel/km² (ČSÚ, 2012 d).

Kraj Vysočina

Rozdrobená sídelní struktura přispívá v některých případech k vyliďňování menších obcí a odchodu mladých a kvalifikovaných obyvatel. Rozlohou (téměř 6 800 km²) Kraj Vysočina patří mezi regiony nadprůměrné velikosti. Tradičně významné postavení má v kraji zemědělství, převážně bramborářská produkce. Na konci roku 2010 žilo na Vysočině téměř 515 tisíc obyvatel, což mezi kraji České republiky představuje třetí nejnižší lidnatost. Hustota osídlení totiž v roce 2010 činila 76 obyvatel/km². (ČSÚ, 2012 e) a (Geografický web, 2010).

Jihomoravský kraj

Jihomoravský kraj zaujímá výhodnou polohu na hranicích se dvěma zeměmi EU a na spojnici Středozemí se střední a severní Evropou. Zahraničními sousedy Jihomoravského kraje je Slovensko na východě a Rakousko na jihu území. Rozlohou 7 195 km² se Jihomoravský kraj řadí na čtvrté místo v republice. Přirozené spádové centrum celé jižní Moravy je krajská metropole Brno. Město s významným regionálním postavením, situované na křižovatce dálnic ve směru Praha, Vídeň, Bratislava a Olomouc a je střediskem mezinárodních výstav a veletrhů. Tradičním odvětvím je zemědělství, když téměř 60 % celkové rozlohy kraje tvoří zemědělská půda (ČSÚ, 2012 f). Jihomoravský kraj má cca 1 130 000 obyvatel a zaujímá tak 3. místo v ČR, což znamená cca 11 % obyvatel státu. Hustota osídlení činí 157 obyvatel/km² (Czech republic, 2007)

Zlínský kraj

Zlínský kraj se nachází se na východě republiky, kde jeho východní okraj tvoří hranici se Slovenskem. Jeho rozloha činí 3 964 km², a je tak čtvrtým nejmenším krajem v republice. Zlínský kraj byl ustanoven k 1. lednu 2000. V roce 2010 žilo 590 361 obyvatel. Hustota zalidnění 149,0 obyvatel/km² výrazně převyšuje republikový průměr. Průměrný věk obyvatel Zlínského kraje v roce 2010 byl 41,2 let (ČSÚ, 2012 g).

Moravskoslezský kraj

Na severu a severovýchodě hraničí kraj s Polskem, na jihovýchodě má společnou hranici se Slovenskem. Svou rozlohou 5 427 km² zaujímá 6,9 % území celé České republiky. Více než polovinu území kraje zaujímá zemědělská půda, na dalších 35 % se rozprostírají lesní pozemky. Vedle přírodního bohatství se v kraji vyskytují bohaté zásoby nerostných surovin – převážně rozhodující domácí zásoby černého uhlí, dále ložiska zemního plynu a dalších surovin. Moravskoslezský kraj je počtem přes 1 243 tis. obyvatel třetí nejlidnatější v ČR, hustota osídlení činí 229 obyvatel na km² (ČSÚ, 2012 h).

Olomoucký kraj

121,8 km² (ČSÚ, 2012 ch).

Olomoucký kraj sousedí na severu s Polskem. Výměra kraje dosahuje 5 266,64 km², tj. 6,7 % z celkové rozlohy ČR. Z ekonomického hlediska je tento kraj průmyslovou oblastí. V roce 2010 měl Olomoucký kraj celkem 641 681 obyvatel, což s ohledem na jeho rozlohu v přepočtu na 1 obyvatele činí cca

Pardubický kraj

Pardubický kraj leží ve východní části Čech. Část severovýchodní hranice kraje je zároveň i hranicí státní česko-polskou. Svou rozlohou 4 519 km² je Pardubický kraj pátým nejmenším krajem ČR. Z celkové rozlohy ČR tvoří popisovaný kraj 5,7 %. Z celkové výměry kraje připadá 60,2 % na zemědělskou půdu. Lesní pozemky zabírají 29,6 % rozlohy kraje. Pardubický kraj je jednou z nejvíce poškozených lokalit zejména díky chemickému průmyslu a energetice. Koncem roku

2010 v kraji žilo 517 164 obyvatel, což představuje 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR (ČSÚ, 2012 i).

Královéhradecký kraj

Královéhradecký kraj leží v severovýchodní části Čech, jeho hranici tvoří z více než jedné třetiny státní hranice s Polskem. Rozlohou 4 759 km² zaujímá Královéhradecký kraj 6 % rozlohy České republiky a řadí se na 9. místo. Je pátým krajem s nejvyšším podílem zemědělské půdy. K 31. 12. 2010 představovala zemědělská půda 58 % celkové rozlohy kraje. Ke konci roku 2010 měl Královéhradecký kraj celkem 554 803 obyvatel, což je 5,3 % celkového počtu obyvatel České republiky. Hustotou 117 obyvatel/km² nedosahuje kraj celorepublikového průměru 134 osob/km² (ČSÚ, 2011 b).

3.2 Regionální politika České republiky

V roce 1989 se centrálně plánovaná ekonomika postupně změnila na tržní hospodářství. Československo se postupně začalo potýkat s neúměrným podílem odvětví těžkého průmyslu a nedostačujícím sektorem služeb. Již v této fázi se stále více projevovaly regionální disparity v jednotlivých krajích obou zemí. V letech 1991 až 1992 byla regionální politika včetně analýz meziregionálních disparit pozastavena. To se dělo z důvodu rozdělení tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky. Do popředí zájmu se v ČR regionální politika dostává v roce 1996. Příčinou byla hospodářská recese, která ztlumila ekonomiku a začala se projevovat v jednotlivých regionech odlišně, přesněji řečeno – měla různý rozsah negativních dopadů. V roce 2000 vstoupily do popředí otázky spojené s rozvojem regionů a se zkoumáním regionálních disparit. Od té doby se v ČR těmto problematikám dostává zasloužené pozornosti (Jáč, 2010:42).

Legislativní rámec regionální politiky v ČR tvoří Zákon o podpoře regionálního rozvoje. Základním dokumentem na úrovni státu, který vyplývá z tohoto zákona, je Strategie regionálního rozvoje ČR. Strategie regionálního rozvoje navazuje na Strategii udržitelného rozvoje ČR, jejíž cíle a nástroje směřují k omezení nerovnováhy ve vzájemných ekonomických, environmentálních a sociálních vztazích. Cílem Strategie regionálního rozvoje je stanovení témat a aspektů významných pro podporu regionálního rozvoje. Strategie podporuje udržitelný rozvoj obcí a regionů. Jedná se o dokument, který se ocitá v regionální

politice na státní úrovni a představuje strategickou orientaci pro budoucí programy rozvoje na úrovni centrální i regionální (MMR, 2006).

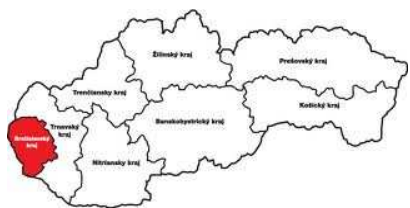
Strategie regionálního rozvoje podporuje samosprávnou roli krajů v oblasti plnění dílčích cílů a funkcí regionální politiky a rozvoje regionů. V této oblasti se zcela zásadním způsobem uplatňuje princip subsidiarity (MMR, 2006). Na úrovni krajů existuje dokument Strategie rozvoje krajů. Pro každý region je vytvořena jedna strategie a její podstata spočívá – zjednodušeněji řečeno – v koordinaci aktivit různých subjektů působících v rozvoji kraje nebo obcí v rámci daného kraje. (DHV, 2006)

Obce prostřednictvím Strategie rozvoje obcí podporují partnerství jednotlivých sektorů (veřejného, neziskového a podnikatelského) a specifikují hlavní směry a cíle rozvoje včetně prostředků k jejich dosažení. Jedná se o dlouhodobý nástroj obcí snažící se snižovat vlivy a tlaky prosazování zájmů jednotlivých osob a skupin ve svůj prospěch na úkor zájmu většiny (CAP, 2006).

3.3 Regionální struktura Slovenské republiky

Slovenská republika patří v rámci EU mezi malé státy s počtem obyvatel 5,405 mil. a rozlohou 49,034 km² (Skokan, 2009:57). Je rozdělena na 8 samosprávných krajů. Toto administrativní členění vzniklo v roce 1996 a vychází z historických tzv. žup (Slovensko, 2008).

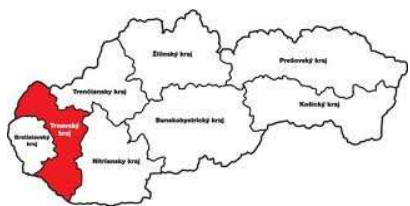
Bratislavský kraj

Bratislavský kraj se nachází na jihozápadním Slovensku, kde vytváří společnou hranici s Rakouskem a Maďarskem. Rozlohou je nejmenší na Slovensku. Se svými 2 053,2 km² zabírá pouze 4,2 % z celkové rozlohy Slovenské republiky.

Z hospodářského hlediska je to nejrozvinutější kraj, což vyplývá jednak z jeho geografické polohy, ale hlavním důvodem je umístění hlavního města Slovenska, Bratislavy, v tomto kraji (SKABA, 2009) a (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky). Bratislavský kraj je hustě osídlený, v roce 2009 se vyšplhal počet obyvatel v tomto kraji na 622 706. Hustota obyvatelstva tak dosáhla 303,4 obyv./km². Tato charakteristika území byla uveřejněna na internetových stránkách Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚSR) v roce 2009.

Trnavský kraj

Trnavský kraj se nachází v západní části Slovenska. Svou rozlohou 4 148 km² se řadí mezi nejmenší kraje Slovenska. Na jihu hraničí s Maďarskem, na severozápadě s Českou republikou a s Rakouskem. Toto území patří k nejstarším kulturním oblastem Slovenska, o čemž svědčí mnohé archeologické nálezy. V Trnavském kraji jsou zastoupena v podstatě všechna odvětví průmyslu, přitom patří mezi nejproduktivnější zemědělské oblasti Slovenska. V roce 2009 bylo v tomto kraji evidováno 561 525 obyvatel, což je o necelé dva tisíce obyvatel více než v roce 2008. Hustota obyvatelstva se pohybuje okolo 133 obyvatel na 1 km². Touto skutečností se řadí na 2. místo co do hustoty osídlení – hned za Bratislavským krajem (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009) a (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky).

Nitranský kraj

Nitranský kraj se rozprostírá na rozloze 6 343,7 km², zabírá tak 12,9 % z celkové plochy republiky. Jižní hranice je současně státní hranicí s Maďarskem. Přírodní podmínky předurčují tuto oblast k zemědělství. Jedná se o obilnářskou a vinařskou oblast. Počet obyvatel se v roce 2009 vyšplhal na 705 661, což znamená hustoty zalidnění okolo 112 obyvatel na 1 km². (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky) a (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009).

Trenčianský kraj

Trenčianský kraj se rozprostírá v severozápadní části Slovenska. Celá délka západní kraje tvoří státní hranici s Českou republikou. Tento kraj s rozlohou 4 502 km² patří mezi menší kraje Slovenska a jeho povrch je značně členitý. Regionem prochází nejdůležitější dopravní tahy Slovenska. Nejvýznamnější z nich je připojení na Rakousko, Polsko a Maďarsko. Zemědělství je zde v porovnání s celým státem zastoupeno jen 8 %. V posledních letech dochází ke snižování přirozeného přírůstku obyvatelstva. V roce 2009 byl počet obyvatel 599 214, o rok dříve tento stav činil 599 895. V roce 2003 však dosahoval výše 602 166 obyvatel. Slovenská národnost je v tomto kraji zastoupená 97,3 %. (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky) a (SKABA, 2009).

Žilinský kraj

Žilinský kraj se rozprostírá na ploše 6 809 km². Svojí rozlohou je třetím největším krajem Slovenské republiky a zabírá 13,9 % z rozlohy státu. Leží v severozápadní části republiky, kde hraničí s Polskem a Českou republikou. Dochází zde především k rozvoji průmyslu a stavebnictví.

Zemědělství je zde spíše v útlumu, převládají louky a pastviny nad ornou půdou. Velmi vyvinutá je zde technická infrastruktura, která přesahuje celostátní průměr. Podle počtu obyvatel patří Žilinský kraj mezi středně velké kraje. K 31. 12. 2009 se ustálil počet obyvatel na 697 502 (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky), (SKABA, 2009) a (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009).

Banskobystrický kraj

Banskobystrický kraj zabírá jižní polovinu středního Slovenska. Jižní hranice kraje je zároveň státní hranicí s Maďarskem. Není zde vyvinutý ani průmysl, ani zemědělství. Nejdůležitějším odvětvím v rámci kraje je průmysl stavebních hmot a báňský průmysl. Banskobystrický kraj má významnou pozici z hlediska zásob a těžby nerostných surovin. Hustota osídlení je nízká a velmi nerovnoměrná. Tato skutečnost je dána přírodními podmínkami. V roce 2009 byl počet obyvatel 653 186. (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky), (SKABA, 2009) a (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009).

Prešovský kraj

Prešovský kraj je druhým největším krajem na Slovensku a rozprostírá se v jeho severovýchodní části. Rozlohu má 8 974 km², a zabírá tak 18,3 % celkové rozlohy státu. Dlouhá severní hranice je zároveň státní hranicí s Polskem, na východě hraničí s Ukrajinou. Je zde málo vyvinutá dopravní infrastruktura. Prešovský kraj je nadále charakteristický nízkými nominálními mzdami, které jsou hluboko pod celostátním průměrem. Podle počtu obyvatelstva patří Prešovský kraj k nejlidnatějším. Počet obyvatel tu je 791 000, což je 14,5 % z celkového počtu obyvatel Slovenské republiky (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky), (SKABA, 2009) a (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009).

Košický kraj

Košický kraj s rozlohou 6 752 km² se rozprostírá na jihovýchodě Slovenska a zabírá 13,8 % jeho území. Patří tak mezi větší kraje Slovenska. Na jihu hraničí s Maďarskem. Rozhodující složku průmyslu tady představuje hutnictví a chemický průmysl. Velký význam má i zemědělství. Zemědělská půda zaujímá přes 50 % celkové plochy regionu. Hustota osídlení je nízká a velmi nerovnoměrná. Tato skutečnost je dána přírodními podmínkami. V roce 2009 byl počet obyvatel 653 186. (Ústrednej portál verejnej správy Slovenskej republiky), (SKABA, 2009) a (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2009).

3.4 Regionální politika Slovenska

Ve vývoji regionální politiky se silně odrazil rok 1989. Před rokem 1989 docházelo k významné diferenciaci mezi regiony. Řízená a centrálně plánovaná ekonomika vnesla silné rozdíly do regionů, neboť nerespektovala jejich geografická, společenská a ekonomická specifika. (Korec, 2004:18)

Po roce 1998 docházelo k transformaci společnosti a byla zde snaha o identifikaci regionální struktury, i když problematika meziregionálních disparit byla značně podceňována. Ekonomické strukturální změny přispěly ke zvýraznění rozdílů ve vybavenosti technickou a sociální infrastrukturou. Tyto faktory byly navíc podpořeny i specifickými geografickými podmínkami. Zmíněné disparity však nezávisely jen na adaptační schopnosti transformující se ekonomiky, ale do značné míry i na lokalizačních faktorech pro nové investice a na lidském potenciálu. Uvedené změny se promítly do sociálně-prostorové situace Slovenska a došlo tak ke značnému narušení rovnováhy mezi jednotlivými regiony (Korec, 2004:20).

Nutno podotknout, že od roku 1998 až do roku 2002 byla výhradním politickým aktérem a gestorem regionálního rozvoje centrální státní vláda. Po roce 1998 se začaly zvolna přesouvat kompetence na obce, ale jejich činnost se mohla projevovat pouze v rámci místní ekonomiky. Až vytvořením vyššího územního celku – tedy kraje – odevzdala centrální vláda více kompetencí v oblasti regionálního rozvoje. Tato skutečnost souvisela s přijetím zákona o podpoře regionálního rozvoje, o podpoře výstavby průmyslových parků a definovaly se nové

instituce a nové podmínky pro participaci územní samosprávy na regionálním rozvoji (Korec, 2004:18).

V současné době se v souladu se strukturální politikou EU regionální rozvoj zaměřuje na zvyšování konkurenceschopnosti regionů (Korec, 2004:18).

Základními dokumenty podpory regionálního rozvoje Slovenska jsou Národní strategie regionálního rozvoje Slovenské republiky, programy hospodářského rozvoje a sociálního rozvoje vyššího územního celku a programy hospodářského rozvoje a sociálního rozvoje obce. (Skokan, 2009:61). Národní strategie regionálního rozvoje Slovenské republiky formuluje cíle, priority a rozvojové aktivity, které bude potřeba realizovat k zabezpečení politiky udržitelného rozvoje na Slovensku. Udržitelný rozvoj je založen především na růstu ekonomické výkonnosti a sociální soudržnosti. Je to nástroj pro efektivnější a účinnější realizaci regionální politiky, která napomůže eliminaci neopodstatněných regionálních rozdílů (MVRR SR, 2010:5).

4 Metodika realizace výzkumu

Pro bližší zkoumání, rozbor a následné shrnutí své práce a poznatků jsem si vybrala čtyři z mého pohledu nejvýznamnější indikátory, které tvoří v komplexu celek s významnou vypovídací hodnotou. Jedná se o indikátory z ekonomické oblasti. Nechtěla jsem vývoj regionálních disparit sledovat prostřednictvím co možná nejširšího souboru indikátorů z různých oblastí. To by vedlo k velkému množství výsledků, které by měly odlišný význam. Čtyři popsané indikátory zachycují základní vývojové tendence v ekonomické sféře. Tato diplomová práce by se mohla charakterizovat jako sonda do uvedené problematiky a měla by sloužit jako podklad pro další výzkum.

Pro tuto práci byly vybrány tyto indikátory: HDP, čistý disponibilní důchod domácností, míra nezaměstnanosti a tvorba hrubého fixního kapitálu. Tyto ukazatele měří ekonomickou úroveň a rozdíly v životní úrovni obyvatelstva v regionech. Od poloviny devadesátých let se výše jmenované ukazatele sledují v regionálním členění na úrovni EU. *„Evropský systém účtů zavedl kapitolu regionálních účtů do závazných statistických norem a ekonomická a sociální úroveň regionů začala být sledována napříč celým společenstvím. V některých členských zemích existovala v té době již dlouholetá praxe sestavování ukazatelů*

regionálních účtů, jiných zejména menších členských zemích, byla tato zkušenost zcela nová“ (Kahoun, 2010:4).

4.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je označován jako základní indikátor v ekonomické rovině regionů. Obsahuje hodnotu vyrobených statků a služeb ve všech odvětvích na určitém území (např. stát, region) a počítá se za určité období (např. kalendářní čtvrtletí, rok). „HDP je nejkomplexnějším ukazatelem měřícím makroekonomickou výkonnost včetně odhadů za šedou ekonomiku, netržní produkci domácnosti apod.“ (Kahoun, 2010:7). „Je ukazatelem nově vytvořené hodnoty a slouží k odhadu a srovnávání míry ekonomického rozvoje země. Jestliže HDP je v penězích vyjádřená hodnota všeho, co bylo nově vytvořeno v zemi za jeden rok, je důležité zdůraznit, že řeč je o nově vytvořené hodnotě - do HDP se nezapočítávají suroviny a materiály spotřebované při výrobě, protože ty už jsou výsledkem produkce minulých období“ (ČSÚ, 2012 j:131).

HDP má však omezenou vypovídací schopnost způsobenou rozdíly v cenových hladinách mezi regiony. Může se jednat o značné odlišnosti a to především kvůli ceně nájmu a některých dalších druhů služeb. To způsobuje, že nominálně dochází převážně v hlavním městě k větší tvorbě hrubé přidané hodnoty. Reálné příjmy obyvatel jsou tak ve skutečnosti v porovnání s ostatními regiony menší než se zdá. Další nepřesnosti vznikají využíváním převážně výrobní metody při výpočtu HDP. Ukazatel v sobě zahrnuje celkovou hodnotu zboží a služeb vyrobených a poskytnutých v určitém regionu osobami zaměstnanými v tomto regionu. Takto vypočtený ukazatel podléhá vyjíždě a dojíždě do zaměstnání a státnímu přerozdělování. Potom jen v omezené míře souvisí s obyvatelstvem daného regionu (Kahoun, 2010:12).

Tento ukazatel ve svých výpočtech uvádím z důvodu lepší porovnatelnosti disparit přepočtený na obyvatele daného regionu.

4.2 Čistý disponibilní důchod domácností

Kvůli omezené vypovídací hodnotě ukazatele HDP byl EUROSTATem pro porovnání ekonomického blahobytu obyvatel vybrán přesnější ukazatel – čistý disponibilní důchod domácností. Ten popisuje příjmy a výdaje zachycené na účtu druhotného rozdělení. Do něj

patří na straně zdrojů sociální dávky (zejména důchodové zabezpečení, dávky státní sociální podpory, nemocenské dávky, podpory v nezaměstnanosti) a na straně výdajů běžné daně (daně z příjmu fyzických osob a majetkové daně) a sociální příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů (zdravotní a sociální pojištění placené zaměstnavateli i zaměstnanci). Ukazatel vyjadřuje úroveň materiálního bohatství domácností trvale bydlících v jednotlivých regionech (Kahoun, 2010:14).

I když čistý disponibilní důchod domácností (dále jen ČDDD) má užší vztah s bohatstvím obyvatel regionů, jeho použití a publikování je ve srovnání s ukazatelem HDP okrajové. Jeden z důvodů je i ten, že ČDDD neslouží na rozdíl od HDP jako nástroj pro finanční transfery v rámci strukturální a regionální politiky EU. Je to z důvodu neporovnatelnosti transferu důchodů mezi sektorem vlády a domácností. V některých zemích jsou totiž vybírány vyšší daně, neboť tyto státy více využívají vybrané prostředky k financování veřejných služeb, jako jsou školky, léčebná zařízení apod. Domácnosti pak nepotřebují tak vysoké důchody, aby si pořizovaly tyto služby na privátním trhu (Kahoun, 2010:14).

Tento ukazatel jsem ve svém výpočtu také převedla na jednoho obyvatele pro lepší porovnatelnost regionů.

4.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu

Tvorba hrubého fixního kapitálu (často se používá zkratka THFK) „obsahuje hodnotu pořízení hmotného i nehmotného investičního majetku koupeného, bezúplatně převzatého nebo vyrobeného ve vlastní režii, sníženou o hodnotu jeho prodeje a bezúplatného předání. Patří sem i pořízení formou finančního leasingu“ (BusinessInfo, 2011). Jedná se o majetek, který nebude spotřebován, ale bude využit pro další produktivní činnost a to po dobu více než jednoho roku (ESA 95:80).

Ve svém výpočtu jsem THFK převáděla na obyvatele. Data jsou pak přesnější a lépe porovnatelná.

4.4 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti reflektuje nejen charakter ekonomické situace v regionu, ale současně je i indikátorem sociální kvality obyvatelstva. Z důvodu změny metodiky sběru dat, je registrovaná míra nezaměstnanosti v ČR v roce 2004 uvedena podle staré metodiky (v tabulkách označeno jako 2004a) i podle metodiky nové (označeno 2004b). Je tak zachována určitá porovnatelnost (Blažek, Csank, 2007: 948). Míra nezaměstnanosti je základním ukazatelem ke sledování a analýze trhu práce. Za nezaměstnaného je považován člověk, který si aktivně hledá práci, resp. je evidován na úřadu práce (Groligová, 2009).

Míra nezaměstnanosti však obsahuje nepřesnosti. Nezachycuje určité skupiny lidí, u kterých není jasné, jestli by neměli být jako nezaměstnaní vedení. Jedná se např. o pracovníky s nuceným zkráceným pracovním úvazkem. Ti jsou v současné době zahrnuti mezi zaměstnané. Dále ukazatel nezohledňuje dlouhodobě nezaměstnané, kteří ztratili naději na pracovní umístění a přestali práci hledat apod. (Miras, 2010). Indikátor je zkreslen i tím, že nezachycuje osoby, které fakticky zaměstnané nejsou, ale z důvodu pobírání podpory tak vystupují.

Ve svém výzkumu u tohoto ukazatele zohledňuji ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Je to z toho důvodu, že „*míra nezaměstnanosti vyjadřuje, kolik procent lidí z tzv. ekonomicky aktivního obyvatelstva je nezaměstnaných*“ (Pavelka, 2006:8).

4.5 Bennetova metoda a metoda semaforu

Pro další zkoumání vybraných ukazatelů byla vybrána Bennetova neboli bodová metoda. Důvodem byl cíl výzkumu – označit vyspělost, resp. zaostalost jednotlivých krajů pomocí všech vybraných indikátorů dohromady.

Bennetovu metodu používá ve svém výzkumu i Alois Kutscherauer (2010: 69), ale pro potřeby diplomové práce byla modifikována na základě praktického použití v ČSÚ (2009). Autorem metody je americký matematik M. K. Bennet. Výpočet metody spočívá v nalezení průměrné hodnoty (pomocí váženého aritmetického průměru) všech regionů u zkoumaného indikátoru. Průměrná hodnota slouží jako přepočítací koeficient k vyjádření hodnoty disparity u zkoumaných krajů. Neznamená to však, že region s průměrnou hodnotou je ten nejlepší.

Průměr je orientační středová hodnota, která umožňuje lépe vyjádřit rozdíl mezi regiony. Průměr je následně vyjádřen 100 (možné je i 10 nebo 1000) body. Průměrná hodnota se dále vztahuje k hodnotám indikátorů jednotlivých regionů, tzn. v případě, že růst příslušného ukazatele je označován za progresivní, průměrná hodnota všech regionů je umístěna do jmenovatele zlomku. Konkrétně se v diplomové práci takto vypočítává bodová hodnota z HDP, THFK a ČDDD. U indikátorů, u kterých je vnímán pokles za progresivní, je průměrná hodnota umístěna do čitatele. Tento postup má zastoupení u výpočtu bodové hodnoty z míry nezaměstnanosti.

V případě progresivního růstu se určí bodová hodnota příslušného indikátoru pomocí rovnice:

$$B_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{X}_i} \quad (1)$$

V případě progresivního poklesu se jedná o rovnici:

$$B_{ij} = \frac{\bar{X}_i}{X_{ij}} \quad (2)$$

B_{ij} – bodová hodnota i-tého indikátoru pro j-tý region

x_{ij} – hodnota i-tého indikátoru pro j-tý region

$\bar{x}_i$ – průměrná hodnota i-tého indikátoru

Výhodou Bennetovy metody je vypočítání bezrozměrného čísla získaného z indikátorů, které jsou zachyceny v různých měrných jednotkách. Díky rozebírané metodě se může následně určit celkové nebo pouze dílčí regionální disparity. V diplomové práci je dále stanoven postup k cílovému bezrozměrnému číslu, tak aby byl vyjádřen finální souhrnný indikátor, který svědčí o sledované úrovni regionu. Diplomová práce neaplikuje pouhý součet nebo vážený aritmetický průměr jako navrhuje Kutscherauer (2010:72). Naopak jde cestou výpočtu absolutních odchylek od průměrné celkové hodnoty, které reprezentují výši disparity, resp. výši odchylky od průměrného stavu disparity.

Bodová metoda bude pro názornost doplněna metodou semaforu. Celé buňky budou označeny předem určenou barvou, jejich škála bude zvolena podle potřeby výzkumu.

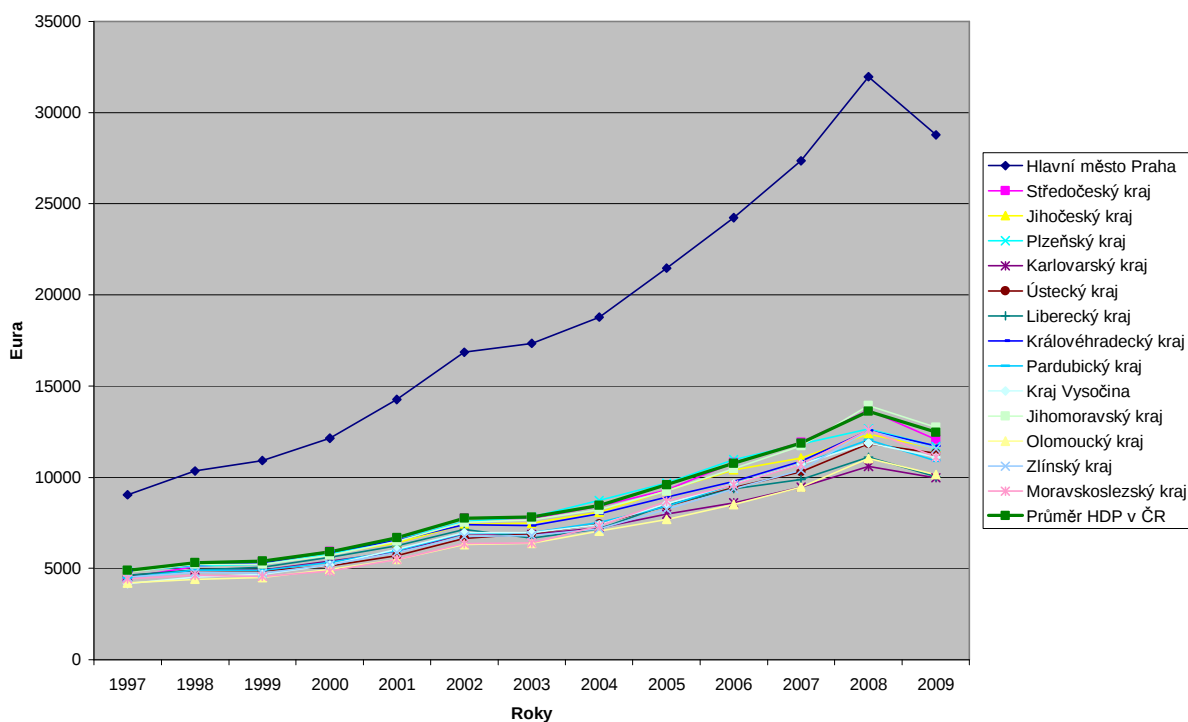
5 Dlouhodobý vývoj disparit mezi kraji ČR

Jak již bylo výše zmíněno, diplomová práce se zaměřuje na dlouhodobý vývoj meziregionálních disparit. Tato kapitola je členěna do podkapitol, kde každá (až na poslední podkapitolu) se věnuje jednomu indikátoru, u kterého blíže popisuje jeho vývoj v jednotlivých krajích. Současně jsou zde uvedeny hodnoty daného indikátoru za vybrané roky, u kterých byl proveden výpočet pomocí Bennetovy metody. Hlavním porovnávacím měřítkem byla průměrná hodnota ČR. Měřítkem pro výběr roků, které budou v rámci práce blíže analyzovány, byl dostupnost dat k jednotlivým časovým obdobím. U každého indikátoru byl znám různý rozsah dat v různých letech, a bylo zapotřebí sjednotit tuto různorodou množinu. Stejně tak – z důvodu sjednocení a navíc ještě z důvodu možné porovnatelnosti – byly hodnoty v Kč převedeny na eura podle kurzů v jednotlivých letech uvedených na stránkách ČSÚ. Toto opatření má význam hlavně pro srovnání pevných dat se Slovenskou republikou. Nutné je i poznamenat, že u jednotlivých indikátorů došlo k převedení jejich hodnot na hodnoty vztažené na jednoho obyvatele – opět z důvodu možnosti porovnání se Slovenskem.

5.1 Hrubý domácí produkt

V níže uvedeném grafu je znát zřetelný vývoj HDP v období od roku 1997 do 2009. Každý kraj je barevně odlišen a navíc je graf pro názornost doplněn o průměrnou hodnotu HDP v České republice.

Graf č. 01: HDP na obyvatele v eurech za roky 1997 - 2009

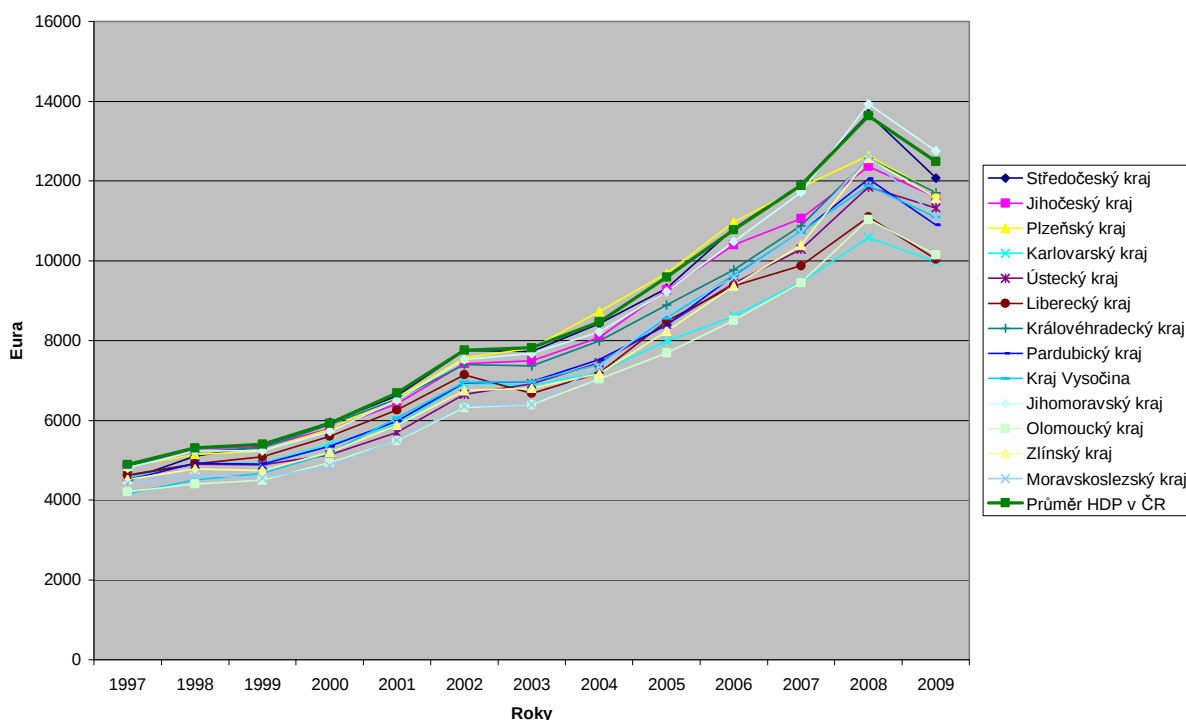

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V grafu je jasně vidět, že kraj Hlavní město Praha se úplně odchyluje od ostatních krajů a jeho odlišnost s časem ještě vzrůstá. Zatímco v roce 1997 byl kraj Hlavní město Praha 1,8 násobkem průměru v ČR, v roce 2009 byl 2,3 násobkem průměru. Hlavní město Praha tak zvyšuje svou disparitu.

Pro větší možnost srovnání uvádím graf č. 2, který vychází ze stejných dat jako graf č. 1, ale neobsahuje již kraj Hlavní město Praha, a proto je zde více patrný vývoj tohoto indikátoru v jednotlivých krajích s ohledem na průměr ČR.

Graf č. 02: HDP na obyvatele v eurech za roky 1997 – 2009 bez kraje Hlavní město Praha

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Středočeský kraj se jednoznačně pohybuje nad průměrem HDP v České republice. Tendence vývoje se změnila až v poslední zobrazený rok, kdy HDP na obyvatele kleslo vzhledem k průměru HDP o cca 411 euro na obyvatele. Pakliže se porovná kraj Středočeský s nejslabším krajem, tj Olomouckým, je vidět, že Středočeský kraj dosahuje vyšších hodnot až o více jak 23 %. Nejmenší rozdíl mezi těmito kraji byl v roce 1997, kdy Středočeský kraj tvořil jen o 6,6 % HDP na obyvatele více. Olomoucký kraj, který je ze všech krajů ve tvorbě HDP na obyvatele nejslabší se k průměrné křivce blížil nejvíce v roce 1997, kdy rozdíl mezi těmito dvěma údaji činil 680 euro, což je 13,9 %. Největší rozdíl mezi průměrným HDP a hodnotou HDP v Olomouckém kraji je 23,4 %.

V následující tabulce jsou znázorněny hodnoty HDP krajů ve třech vybraných letech z časové řady 1997 – 2009 a k nim jsou podle Bennetovy metody přiděleny body.

Tabulka č. 05: Vývoj disparit v HDP v letech 1997, 2002 a 2009

Kraj	1997		2002		2009	
	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Hlavní město Praha	9 027	184,57	16 856	217,41	28 785	230,63
Středočeský kraj	4 506	92,13	7 744	99,88	12 070	96,71
Jihočeský kraj	4 836	98,88	7 426	95,78	11 591	92,87
Plzeňský kraj	4 844	99,04	7 567	97,60	11 693	93,69
Karlovarský kraj	4 567	93,38	6 922	89,28	9 976	79,93
Ústecký kraj	4 610	94,26	6 651	85,78	11 324	90,73
Liberecký kraj	4 629	94,65	7 143	92,13	10 039	80,43
Královéhradecký kraj	4 857	99,31	7 397	95,41	11 711	93,83
Pardubický kraj	4 493	91,87	6 935	89,45	10 892	87,27
Kraj Vysočina	4 157	85,00	6 953	89,68	11 092	88,87
Jihomoravský kraj	4 796	98,06	7 528	97,10	12 746	102,12
Olomoucký kraj	4 210	86,08	6 319	81,50	10 150	81,32
Zlínský kraj	4 516	92,34	6 746	87,01	11 572	92,72
Moravskoslezský kraj	4 424	90,45	6 358	82,00	11 094	88,89
Průměr HDP v ČR	4 891	100,00	5 307	100,00	6 685	100,00

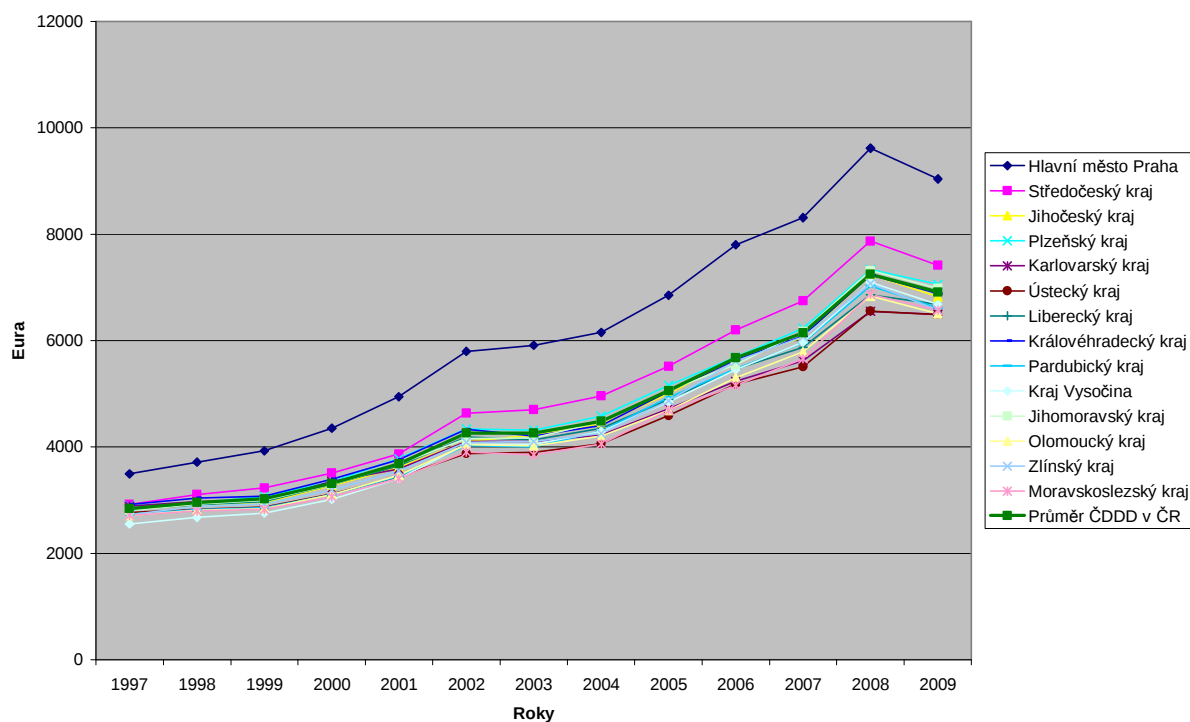
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Hlavní město Praha se po celé sledované období pohybuje výrazně nad průměrem a během let má tento vývoj divergentní tendenci. Karlovarský kraj v roce 1997 dosáhl téměř průměru, ale od té doby jeho tvorba HDP vzhledem k průměru stále klesala.

5.2 Čistý disponibilní důchod domácnosti

Čistý disponibilní důchod domácnosti byl zkoumán jako všechny ostatní indikátory za období 1997 – 2009. O výsledném vývoji ČDDD vypovídá následující graf.

Graf č. 03: ČDDD na obyvatele v eurech v letech 1997 - 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Jak lze z grafu na první pohled vyčíst, nejvyšší ČDDD má kraj Hlavní město Praha. I jeho vývoj se v průběhu času výrazně měnil. V roce 1997 byla zkoumaná hodnota vyšší o 18,8 % oproti celostátnímu průměru, o třináct let později to bylo již 36,6 %. Jak je z grafu patrné, vývoj indikátoru měl po celou sledovanou dobu divergentní tendenci.

Následující graf je opět očištěn od extrémně rychlého rozvoje kraje Hlavní město Praha.

Graf č. 04: ČDDD na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009 bez kraje Hlavní město Praha

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Nejvyšší čistý disponibilní důchod domácností podle výše uvedeného zobrazení vygeneroval kraj Středočeský. Jeho vztah k průměrné hodnotě ČR se během času měnil. V roce 1997 byl rozdíl mezi těmito veličinami 78 euro na obyvatele. V roce 2009 již Středočeský kraj zvýšil odchylku o 502 euro na obyvatele. Nejnižšími hodnotami disponoval zpočátku Kraj Vysočina. To se však v roce 2002 změnilo a od té doby nejnižší ČDDD zaujímá Ústecký kraj. Jeho zaostávání za průměrem v roce 2009 činí 425 euro na obyvatele, což je v procentním vyjádření necelých 7 %.

Pro bližší analýzu a stanovení hodnot pomocí bodové metody byla vytvořena následující tabulka. Je zde uveden počáteční a konečný rok zvolené časové řady a pro dokreslení vývoje tohoto indikátoru byl mezi tyto roky vsunut ještě rok 2002 jako jakýsi střed řady.

Tabulka č. 06: Vývoj disparit v ČDDD v letech 1997, 2002 a 2009

Roky	1997		2002		2009	
Kraj	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Hlavní město Praha	3 496	123,12	5 793	136,06	9 037	130,71
Středočeský kraj	2 917	102,73	4 632	108,79	7 416	107,27
Jihočeský kraj	2 824	99,45	4 102	96,34	6 819	98,63
Plzeňský kraj	2 891	101,83	4 339	101,91	7 058	102,09
Karlovarský kraj	2 884	101,56	4 103	96,37	6 495	93,94
Ústecký kraj	2 763	97,30	3 873	90,95	6 488	93,85
Liberecký kraj	2 818	99,23	4 184	98,25	6 679	96,61
Královéhradecký kraj	2 920	102,83	4 327	101,63	6 883	99,56
Pardubický kraj	2 731	96,18	4 022	94,46	6 618	95,72
Kraj Vysočina	2 555	89,98	4 050	95,11	6 675	96,55
Jihomoravský kraj	2 804	98,77	4 157	97,63	6 983	101,00
Olomoucký kraj	2 714	95,59	4 043	94,94	6 498	93,99
Zlínský kraj	2 725	95,97	4 085	95,95	6 570	95,04
Moravskoslezský kraj	2 710	95,46	3 900	91,60	6 571	95,04
Průměr ČDDD v ČR	2 839	100,00	4 258	100,00	6 914	100,00

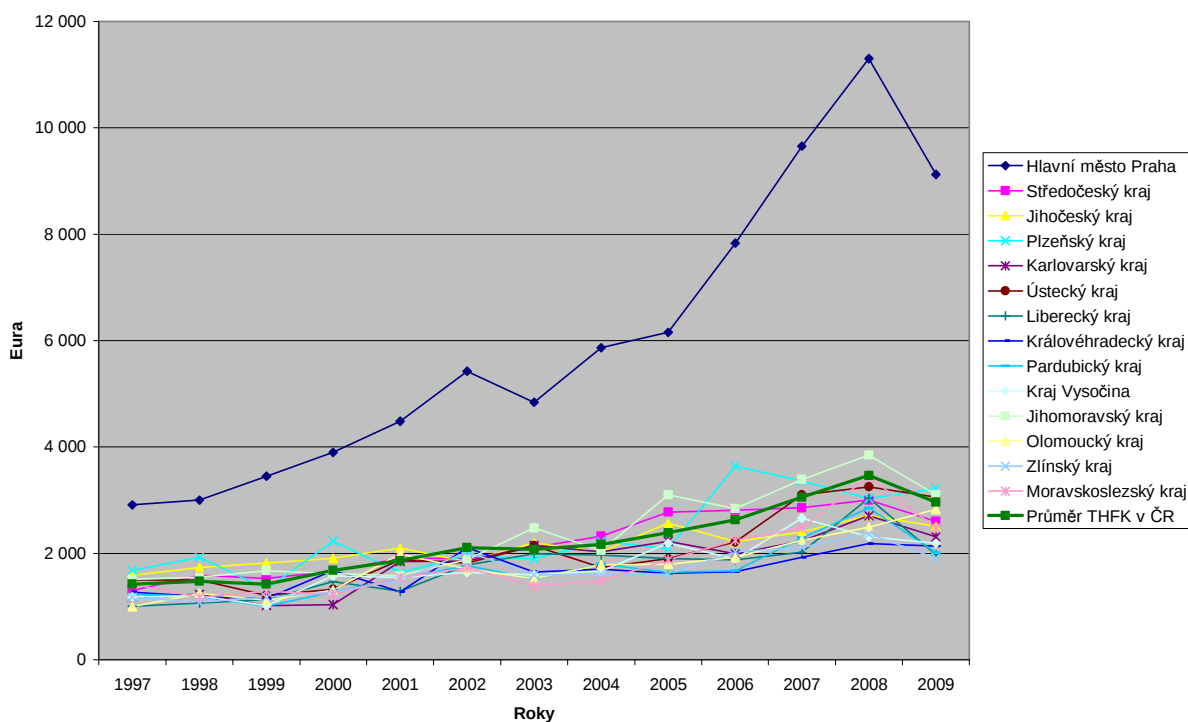
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Ve všech zmiňovaných obdobích byl kraj Hlavní město Praha v podstatné vzdálenosti od průměrné hodnoty ČDDD. Oproti ostatním regionům se nad průměrem pohybuje i Středočeský kraj, který však zdaleka nedosahuje takových hodnot jako kraj Hlavní město Praha. Kraj Vysočina se dlouhodobě pohybuje pod průměrnou ČDDD, ale jeho vývoj je konvergentní.

5.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu

Tvorba hrubého fixního kapitálu je dalším indikátorem, který je v diplomové práci blíže rozebírán. Z následujícího grafu lze lehce odvodit, že kraj Hlavní město Praha oproti ostatním krajům dokáže lépe a s velkým předstihem před ostatními kraji tvořit hrubý fixní kapitál.

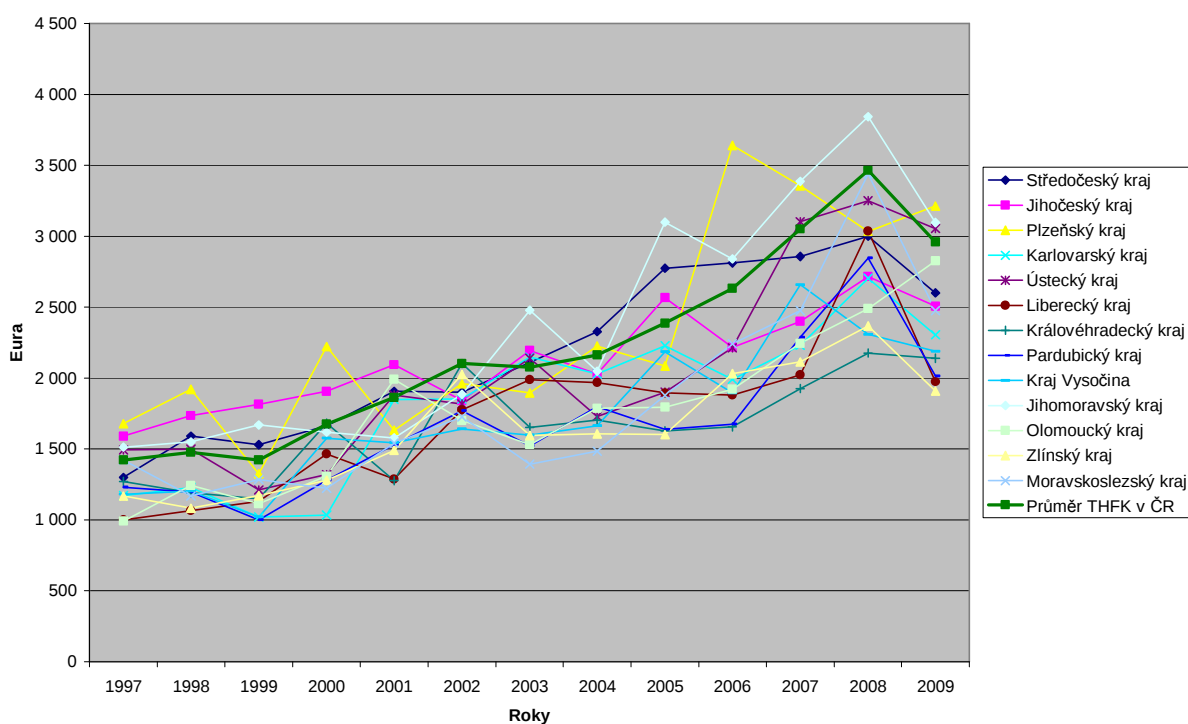
Graf č. 05: THFK na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na grafu č. 5 je patrné, že kraj Hlavní město Praha se v čase stále více vzdaloval od ostatních krajů. Menší přiblížení se k průměru se objevilo v roce 2003, kdy se tvorba hrubého fixního kapitálu u kraje Hlavního města Prahy snížila o 12 % oproti předešlému roku. Od roku 2004 docházelo u kraje už jen ke vzrůstu až do roku 2009, kdy THFK klesla o 2 178 euro na obyvatele. I když se jednalo o významný pokles, kraj Hlavní město Praha dosahoval přesto třikrát vyšších hodnot, než byl průměr ČR.

Graf č. 06: THFK na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009 bez kraje Hlavní město Praha

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na výše uvedeném grafu č. 6 je blíže vidět vývoj tvorby hrubého fixního kapitálu v třinácti krajích. Zajímavý a poněkud nerovnoměrný je vývoj Plzeňského kraje. Jeho THFK se v průběhu sledovaných let pohybovala nad i pod celostátním průměrem. Největšího přesahu průměrné hodnoty dosáhl kraj v roce 2006.

Následující tabulka č. 7 zpřesňuje a osvětluje roky 1997, 2002 a 2009. Nechybí v ní ani bodové ohodnocení vztažené k průměru THFK České republiky, který je určen 100 body.

Tabulka č. 07: Vývoj disparit v THFK v letech 1997, 2002 a 2009

Roky	1997		2002		2009	
	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Hlavní město Praha	2 908	204,50	5 422	258,05	9 124	308,41
Středočeský kraj	1 300	91,41	1 901	90,46	2 601	87,90
Jihočeský kraj	1 589	111,77	1 839	87,52	2 506	84,72
Plzeňský kraj	1 677	117,90	1 961	93,32	3 212	108,56
Karlovarský kraj	1 170	82,25	1 851	88,09	2 305	77,92
Ústecký kraj	1 493	105,00	1 817	86,49	3 053	103,19
Liberecký kraj	1 000	70,32	1 775	84,49	1 973	66,70
Královéhradecký kraj	1 270	89,32	2 102	100,05	2 138	72,25
Pardubický kraj	1 230	86,50	1 769	84,20	2 014	68,08
Kraj Vysočina	1 178	82,85	1 642	78,14	2 186	73,90
Jihomoravský kraj	1 513	106,42	1 885	89,72	3 097	104,68
Olomoucký kraj	991	69,72	1 701	80,97	2 825	95,49
Zlínský kraj	1 167	82,10	2 024	96,35	1 908	64,48
Moravskoslezský kraj	1 421	99,94	1 726	82,16	2 476	83,71
Průměr THFK v ČR	1 422	100,00	2 101	100,00	2 958	100,00

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

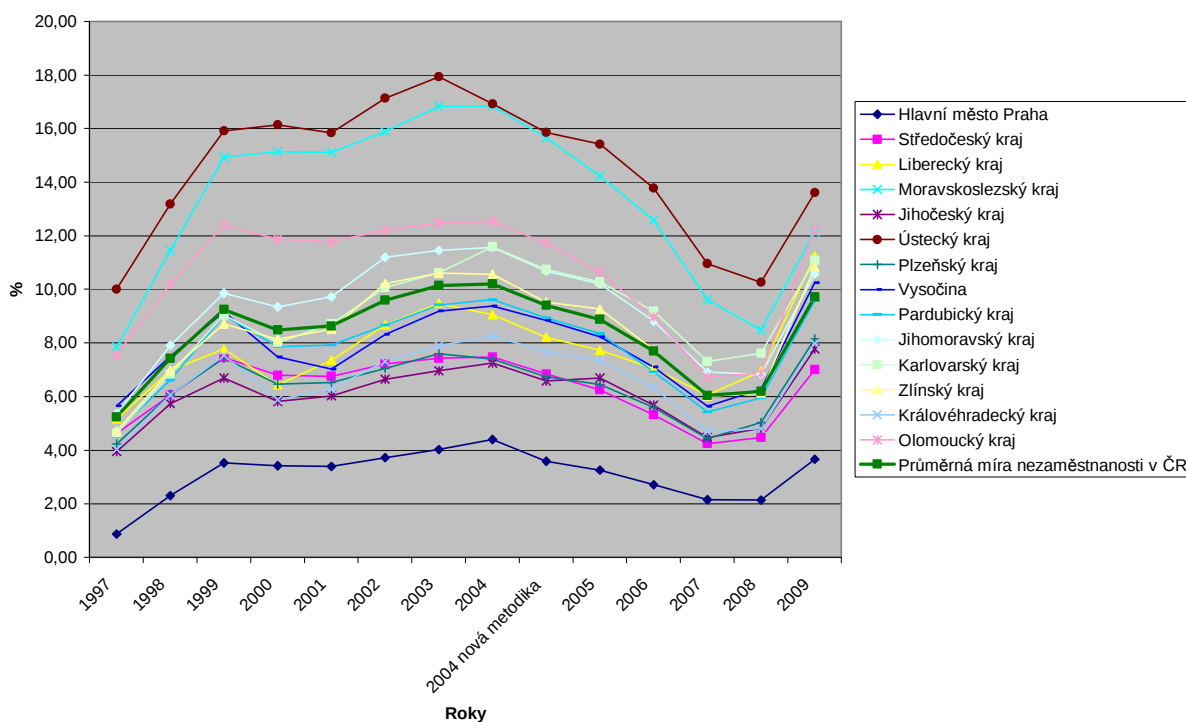
Je zřejmé již na první pohled, že kraj Hlavní město Praha dosáhl ve všech letech nejvyšších hodnot. V roce 2009 dokonce více než trojnásobně. Královéhradecký kraj se dvě první období přibližoval průměru velmi zdařile, ovšem rok 2009 u indikátoru THFK znamenal silný propad.

5.4 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je poslední z analyzovaných indikátorů. V této podkapitole je uveden pouze jeden graf, a to proto, že míra nezaměstnanosti má v celé republice velmi různé hodnoty. Je tedy dostatečně přehledný a není důvod hodnoty dále očišťovat od kraje Hlavní město Praha.

Se vstupem do EU bylo ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) nuceno zavést novou metodiku monitorování míry nezaměstnanosti. Tato změna se dotkla již roku 2004. Bylo to nezbytné pro zajištění srovnatelnosti dat a pro snahu o získání přesnějšího ukazatele celkové nezaměstnanosti v ČR. Podle této metodiky jsou získávána data o uchazečích o zaměstnání, kteří jsou tzv. dosažitelní. *„Za dosažitelné jsou považováni všichni uchazeči o zaměstnání evidovaní na úřadech práce, kteří nejsou ve vazbě, ve výkonu trestu, v rekvalifikačních kurzech, nepobírají peněžitou pomoc v mateřství a nejsou v pracovní neschopnosti. Původní metodika výše uvedené okolnosti nezohledňovala.“* (Národní ústav odborného vzdělávání, 2008). Pro názornost uvádím v grafu rok 2004 v původní i v nové metodice.

Graf č. 07: Míra nezaměstnanosti v % v letech 1997 – 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V grafu je nyní vidět podprůměrná hodnota nezaměstnanosti kraje Hlavního města Prahy, kdy v roce 1997 měla 0,87 %. Průměr činil v tomto období 5,24 %. Nejvyšší na tom byl kraj Ústecký. Na počátku mapované doby jeho míra nezaměstnanosti byla 7,85 %. Toto negativní prvenství mu vydrželo po všechny sledované roky. Nadprůměrnou nezaměstnaností dále trpěly převážně kraje Moravskoslezský, Středočeský, Karlovarský a Jihomoravský.

Tabulka č. 08: Vývoj disparit v míře nezaměstnanosti v letech 1997, 2002 a 2009

Rok	1997		2002		2009	
	% nez.	Body	% nez.	Body	% nez.	Body
Kraj						
Hlavní město Praha	0,87	602,33	3,73	257,23	3,66	265,51
Středočeský kraj	4,62	113,38	7,21	133,04	7,01	138,75
Jihočeský kraj	3,95	132,80	6,65	144,28	7,78	124,88
Plzeňský kraj	4,23	123,87	7,06	135,92	8,16	119,10
Karlovarský kraj	4,64	112,94	10,07	95,32	11,07	87,77
Ústecký kraj	10,00	52,39	17,13	56,01	13,61	71,43
Liberecký kraj	5,16	101,48	8,68	110,49	11,24	86,49
Královéhradecký kraj	4,04	129,86	7,30	131,38	7,97	121,98
Pardubický kraj	4,71	111,21	8,66	110,76	9,58	101,47
Kraj Vysočina	5,66	92,63	8,32	115,29	10,25	94,83
Jihomoravský kraj	5,37	97,60	11,20	85,70	10,59	91,81
Olomoucký kraj	7,56	69,35	12,20	78,62	12,19	79,73
Zlínský kraj	4,71	111,26	10,22	93,89	10,83	89,75
Moravskoslezský kraj	7,85	61,56	15,89	60,39	12,14	80,05
Průměrná míra nezam. v ČR	5,24	100,00	9,59	100,00	9,72	100,00

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Míra nezaměstnanosti je ukazatel, u kterého jsou žádoucí minimální hodnoty. Proto jsou zde kraje, které dosahovaly nejmenších hodnot, obodovány nejvíce body. Tradičně nejnižší míry nezaměstnanosti dosáhl kraj Hlavní město Praha, jeho vzdálenost k průměru postupem času konvergovala. Nejvyšší míry nezaměstnanosti dosahovaly kraje Olomoucký, Ústecký a Moravskoslezský a to po celé sledované období.

5.5 Vyhodnocení krajů ČR ve všech indikátorech současně

V následujících tabulkách jsou seřazeny výsledky jednotlivých identifikátorů a vypočtena absolutní odchylka od průměru. Ta sleduje, jak moc se ukazatele vyjádřené v souhrnu lišily od průměru. Následně je pomocí metody semaforu ještě názorněji zanesena odchylka od průměru.

Před popisovanými tabulkami je vidět vybranou škálu barev u stanovených intervalů dosažených bodů. Barvy jsou klíčem k určení Bennetovy metody, která zároveň odpovídá absolutní odchylce. Při sestavování této tabulky posloužila jako inspirace publikace Kutscherauera (2010:51) a ČSÚ (2009:26).

Tabulka č. 09: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů

Ohodnocení indikátorů	Ohodnocení absolutní odchylky od průměru
100,99 bodů	0 bodů
101,00 - 107,00 bodů	1,00 - 7,00 bodů
99,99 - 92,00 bodů	
107,01 - 114 bodů	7,01 - 14 bodů
91,99 - 84,00 bodů	
114,01 - 121,00 bodů	14,01 - 21,00 bodů
83,99 - 76 bodů	
121,01 a více bodů	21,01 - a více bodů
75,99 a méně bodů	

Zdroj: vlastní zpracování

Následuje tabulka Hodnocení disparit v ČR za rok 1997, kde jsou shrnuty v této práci již uvedené HDP, ČDDD, THFK a míra nezaměstnanosti v bodovém vyjádření. Tabulka je doplněna o absolutní odchylku od průměru, která vyjadřuje celkovou disparitu jednotlivých krajů.

Tabulka č. 10: Hodnocení disparit v ČR za rok 1997

Kraj	1997				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Hlavní město Praha	184,57	123,12	204,50	602,33	178,63
Středočeský kraj	92,13	102,73	91,41	113,38	8,14
Jihočeský kraj	98,88	99,45	111,77	132,80	11,56
Plzeňský kraj	99,04	101,83	117,90	123,87	11,14
Karlovarský kraj	93,38	101,56	82,25	112,94	9,72
Ústecký kraj	94,26	97,30	105,00	52,39	15,26
Liberecký kraj	94,65	99,23	70,32	101,48	9,32
Královéhradecký kraj	99,31	102,83	89,32	129,86	11,01
Pardubický kraj	91,87	96,18	86,50	111,21	9,17
Kraj Vysočina	85,00	89,98	82,85	92,63	12,39
Jihomoravský kraj	98,06	98,77	106,42	97,60	3,00
Olomoucký kraj	86,08	95,59	69,72	69,35	19,81
Zlínský kraj	92,34	95,97	82,10	111,26	10,21
Moravskoslezský kraj	90,45	95,46	99,94	61,56	13,15

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka hodnotí vývoj disparit u sledovaných indikátorů v roce 1997. Největších hodnot dosáhl kraj Hlavní město Praha. Jeho značný náskok nad ostatními kraji zapříčinila především velmi nízká nezaměstnanost. Nejblíže k průměru se ukázal kraj Jihomoravský. Za pozornost

stojí i Ústecký kraj, který se u všech indikátorů pohyboval mírně pod průměrem, ale v míře nezaměstnanosti značně propadl.

Tabulka č. 11: Hodnocení disparit v ČR za rok 2002

Kraj	2002				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Hlavní město Praha	217,41	136,06	258,05	257,23	117,19
Středočeský kraj	99,88	108,79	90,46	133,04	12,87
Jihočeský kraj	95,78	96,34	87,52	144,28	16,16
Plzeňský kraj	97,60	101,91	93,32	135,92	11,73
Karlovarský kraj	89,28	96,37	88,09	95,32	7,73
Ústecký kraj	85,78	90,95	86,49	56,01	20,19
Liberecký kraj	92,13	98,25	84,49	110,49	8,91
Královéhradecký kraj	95,41	101,63	100,05	131,38	9,42
Pardubický kraj	89,45	94,46	84,20	110,76	10,66
Kraj Vysočina	89,68	95,11	78,14	115,29	13,09
Jihomoravský kraj	97,10	97,63	89,72	85,70	7,46
Olomoucký kraj	81,50	94,94	80,97	78,62	15,99
Zlínský kraj	87,01	95,95	96,35	93,89	6,70
Moravskoslezský kraj	82,00	91,60	82,16	60,39	20,96

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Nejvíce se od průměru odchýlilo opět Hlavní město Praha. Jeho hodnoty vysoce přesáhly průměr. Dalšími nejvíce odchýlenými regiony byli Ústecký a Moravskoslezský, důvodem byl ale podprůměrný vývoj zvolených ukazatelů. K průměru se nejvíce přiblížil Zlínský kraj.

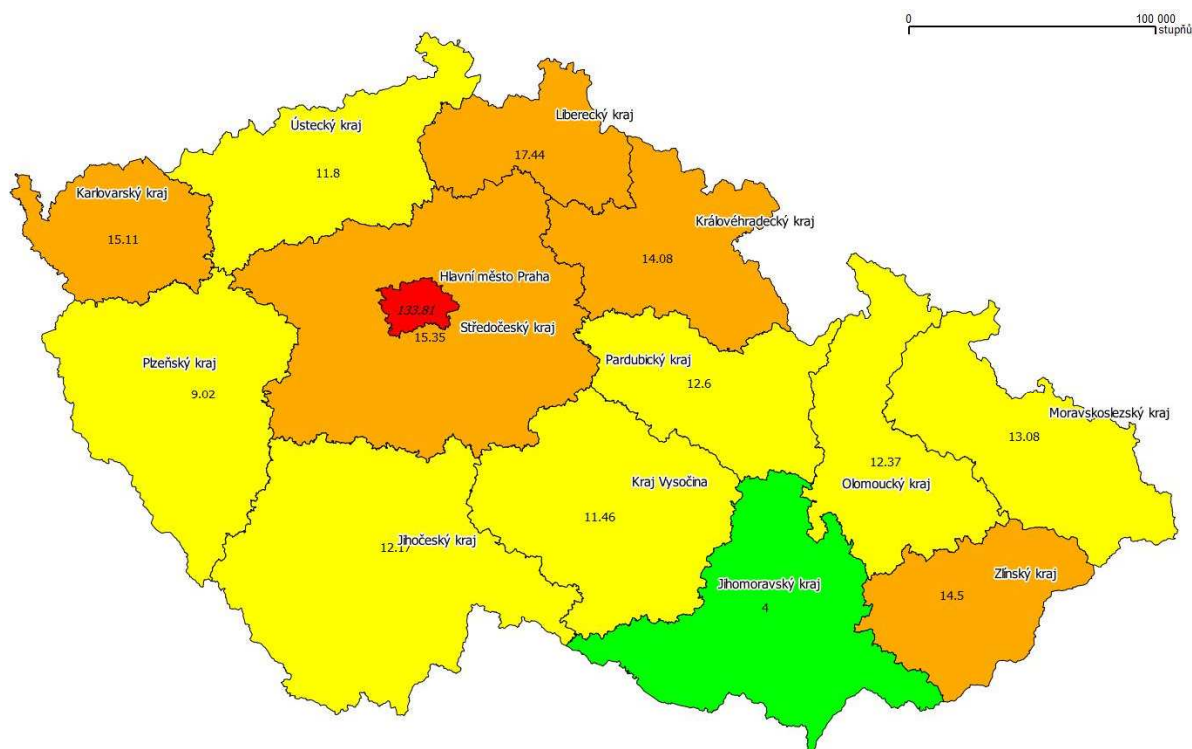
Tabulka č. 12: Hodnocení disparit v ČR za rok 2009

Kraj	2009				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Hlavní město Praha	230,63	130,71	308,41	265,51	133,81
Středočeský kraj	96,71	107,27	87,90	138,75	15,35
Jihočeský kraj	92,87	98,63	84,72	124,88	12,17
Plzeňský kraj	93,69	102,09	108,56	119,10	9,02
Karlovarský kraj	79,93	93,94	77,92	87,77	15,11
Ústecký kraj	90,73	93,85	103,19	71,43	11,80
Liberecký kraj	80,43	96,61	66,70	86,49	17,44
Královéhradecký kraj	93,83	99,56	72,25	121,98	14,08
Pardubický kraj	87,27	95,72	68,08	101,47	12,60
Kraj Vysočina	88,87	96,55	73,90	94,83	11,46
Jihomoravský kraj	102,12	101,00	104,68	91,81	4,00
Olomoucký kraj	81,32	93,99	95,49	79,73	12,37
Zlínský kraj	92,72	95,04	64,48	89,75	14,50
Moravskoslezský kraj	88,89	95,04	83,71	80,05	13,08

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tento rok již nebyla nezaměstnanost největším ožehavým tématem. Tvorba hrubého domácího produktu byla velmi nízká u krajů Libereckého, Královéhradeckého, Pardubického, Zlínského a Kraje Vysočina. U indikátoru ČDDD se všechny kraje pohybovaly blízko průměrné hodnotě. Výjimkou bylo jen Hlavní město Praha a Středočeský kraj, které přesáhly průměr ČR.

Mapa č. 01: Zobrazení meziregionálních disparit v ČR

Zpracováno pomocí: SW QGIS 1.7.4. Wrocław, ČSÚ, vlastní zpracování

V uvedené mapce je názorně vidět meziregionální rozdíly v roce 2009, které jsou podrobněji rozebrány ve výše uvedené tabulce.

6 Dlouhodobý vývoj disparit mezi kraji SR

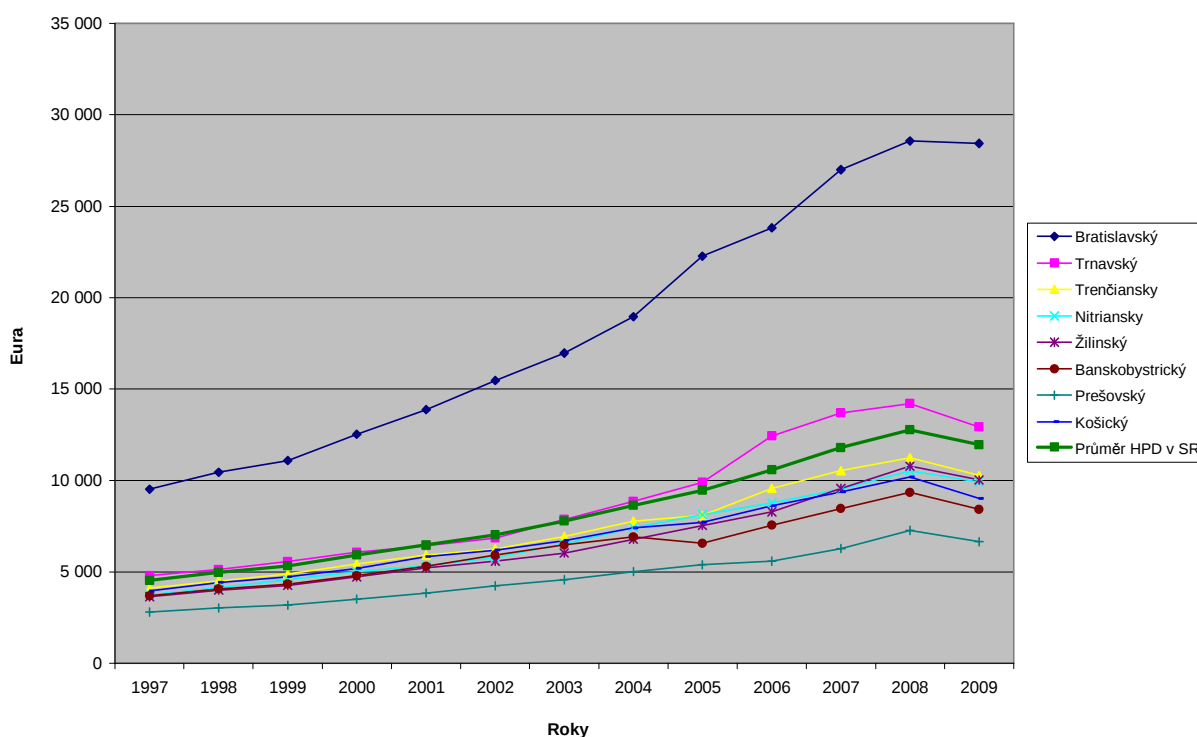
Tato kapitola se zaměřuje na dlouhodobý vývoj disparit na Slovensku. Také zde se budou blíže zkoumat indikátory HDP, ČDDD, THFK a míra nezaměstnanosti. První tři jsou převedeny na jednoho obyvatele. Jak již bylo uvedeno v kapitole o vývoji meziregionálních disparit v ČR, je to z důvodu možnosti porovnávání mezi republikami. Každá z následujících podkapitol se věnuje analýze jednoho indikátoru a přepočítává hodnoty vybraných let podle Bennetovy metody. Konec kapitoly je završen porovnáním meziregionálních disparit jako celku. Toto

srovnání je možné díky použití Bennetovy metody, která byla již v diplomové práci objasněna. V poslední subkapitole je dále využita metoda semaforu.

6.1 Hrubý domácí produkt

V této subkapitole je snaha blíže prozkoumat vývoj HDP na Slovensku. V níže uvedeném grafu je zřetelně poznat vývoj HDP v období od roku 1997 do roku 2009. Kraje jsou barevně odlišeny a nechybí tu ani důležitá průměrná hodnota za jednotlivé roky, podle které se bude dále v práci měřit velikost disparit na Slovensku.

Graf č. 08: HDP v letech 1997 – 2009

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Bratislavský kraj vykazoval oproti ostatním krajům již v roce 1997 značný předstih v HDP. Jeho hodnota byla více než dvojnásobkem průměru. S přibývajícím časem se rozdíl mezi průměrnou hodnotou a vývojem HDP v Bratislavském kraji ještě více zvýraznil. HDP v posledním sledovaném roce byl za Bratislavský kraj téměř o 124 % vyšší, než dosahoval celorepublikový průměr. Nejnižše se umístil kraj Prešovský. Jeho rozdíl v HDP od průměru byl největší v roce 2008 a činil 5 553 euro. Při porovnání Bratislavského – tedy nejsilnějšího kraje a Prešovského – nejslabšího kraje v HDP na obyvatele lze dojít k hodnotě rozdílu 21 299 euro. Nejbližše k průměrným hodnotám se po Trnavském kraji přiblížil kraj Trenčianský.

Tabulka č. 13: Vývoj disparit v HDP v letech 1997, 2002 a 2009

Rok	1997		2002		2009	
	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Bratislavský kraj	9 514	209,84	15 464	219,86	28 443	237,76
Trnavský kraj	4 791	105,68	6 844	97,31	12 928	108,07
Trenčiansky kraj	4 109	90,62	6 255	88,93	10 265	85,81
Nitriansky kraj	3 762	82,97	5 787	82,27	9 928	82,99
Žilinský kraj	3 647	80,43	5 592	79,51	10 038	83,91
Banskobystrický kraj	3 691	81,41	5 912	84,05	8 425	70,43
Prešovský kraj	2 812	62,02	4 237	60,25	6 654	55,62
Košický kraj	3 946	87,04	6 176	87,81	9 022	75,42
Průměr HDP v SR	4 534	100,00	7 034	100,00	11 963	100,00

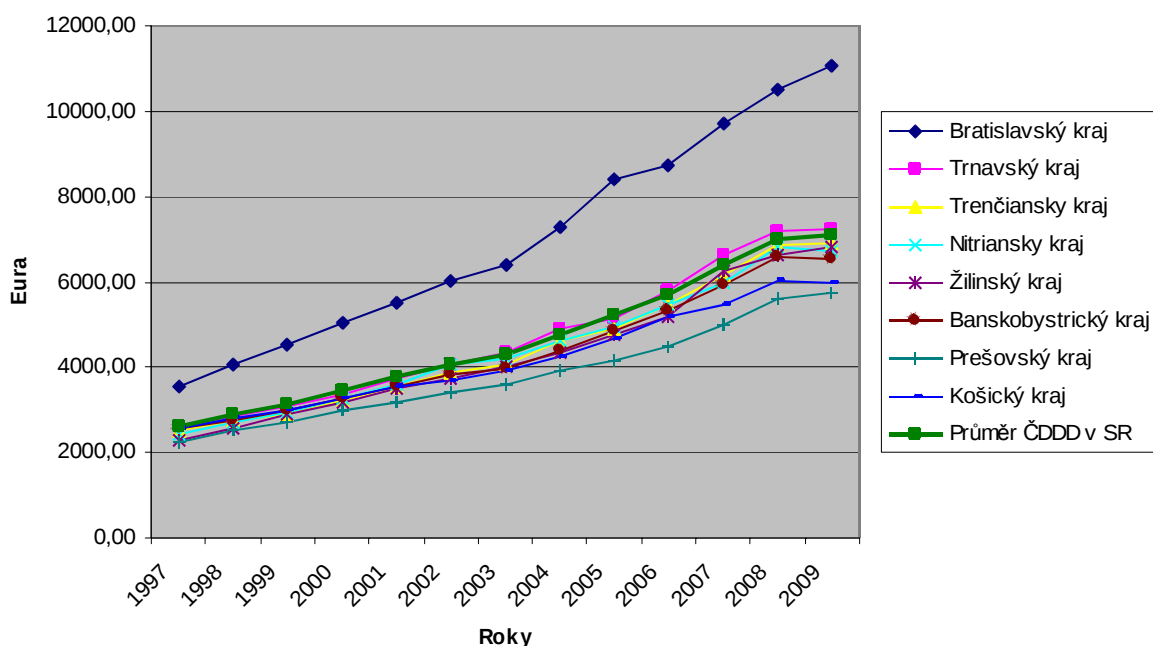
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Bratislavský kraj zcela očekávaně předstihuje ve všech vybraných letech průměrné HDP. Tato skutečnost již byla zřejmá z výše uvedeného grafu. Nejblíže k průměru se dostal v roce 1997 Trnavský kraj a udržel si své prvenství i v ostatních blíže analyzovaných letech. Stejně tak i Trenčianský kraj měl rovnoměrný vývoj, i když jeho HDP vzhledem k celostátnímu průměru klesal. Podle tabulky vykázal Žilinský kraj v posledním sledovaném roce velký vzrůst, ale jak je patrné z výše uvedeného grafu vztahujícího se k vývoji HDP, růstovou tendenci měl od roku 1997 až do roku 2008. Poslední sledovaný rok jeho HDP klesl stejně tak jako u jiných krajů.

6.2 Čistý disponibilní důchod domácnosti

Vývoj čistého disponibilního důchodu domácnosti v krajích je opět barevně znázorněn v následujícím grafu. Graf je doplněn o průměrné hodnoty ČDDD na Slovensku.

Graf č. 09: ČDDD v letech 1997 – 2009

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Bratislavský kraj se zcela očekávaně pohybuje nad průměrnou hranicí ČDDD. Největší rozdíl mezi krajem Bratislavským a celostátním průměrem vznikl v roce 2009. Trnavský kraj se po celou dobu vývoje ČDDD pohyboval nejbližší okolo průměrné hranice. Prešovský kraj se ukázal jako nejvíce zaostalý.

Tabulka č. 14: Vývoj disparit v ČDDD v letech 1997, 2002 a 2009

Rok	1997		2002		2009	
Kraj	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Bratislavský kraj	3 564	133	6 021	147	11 060	155
Trnavský kraj	2 617	102	4 059	99	7 230	102
Trenčiansky kraj	2 514	97	3 882	95	6 896	97
Nitriansky kraj	2 412	95	4 051	99	6 729	95
Žilinský kraj	2 273	89	3 747	92	6 806	96
Banskobystrický kraj	2 550	97	3 813	93	6 528	92
Prešovský kraj	2 243	86	3 400	83	5 729	80
Košický kraj	2 583	100	3 708	91	5 985	84
Průměr ČDDD v SR	2 595	100	4 085	100	7 120	100

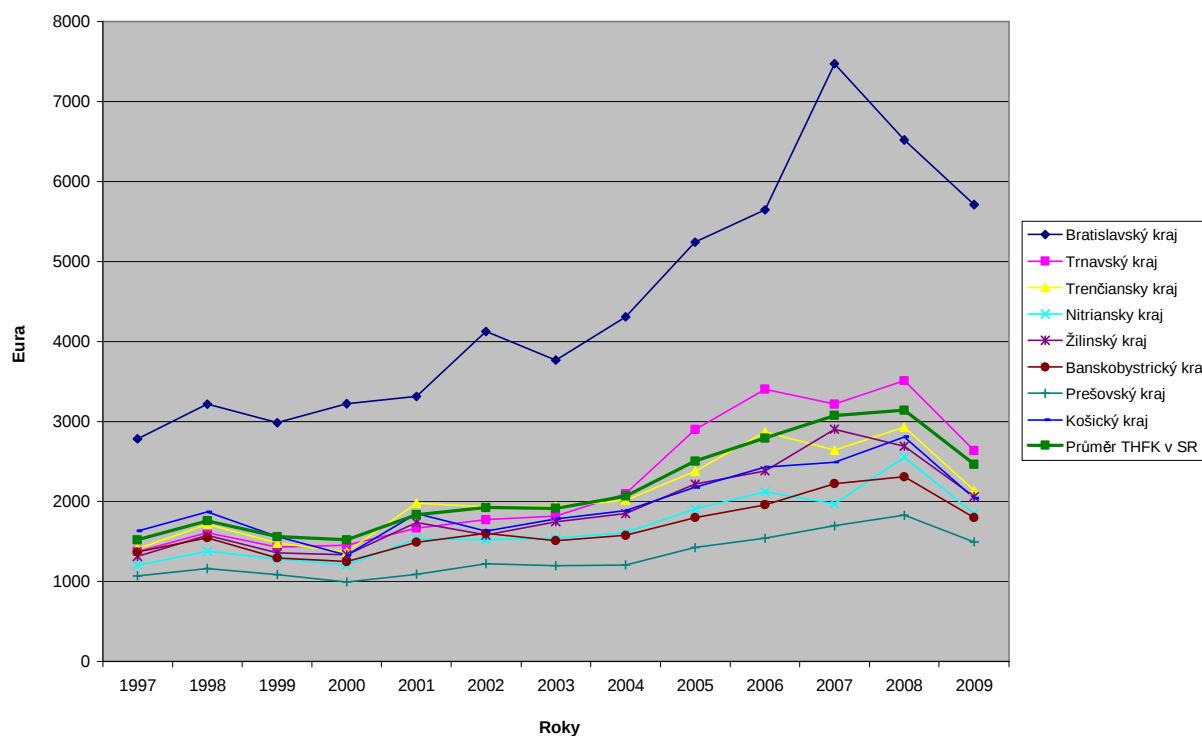
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

V roce 1997 Košický kraj dosahoval bez 8 euro na obyvatele celostátního průměru. V dalších sledovaných letech se však ve velikosti ČDDD ve srovnání s ostatními kraji propadl. Vyrovnaný vývoj ČDDD vzhledem k průměru zaznamenal kraj Trnavský, Bratislavský a Prešovský.

6.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu

Tvorba hrubého fixního kapitálu je třetím ze sledovaných ukazatelů. Grafické znázornění níže vypovídá o skutečném vývoji THFK v jednotlivých krajích ve sledovaném období.

Graf č. 10: THFK v letech 1997 – 2009

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Bratislavský kraj byl už od samého začátku zkoumaného období o skoro dvojnásobnou hodnotu výše, než byl průměr Slovenska. Mírně nad průměrem se až do konce roku 1999 pohyboval i Košický kraj. Nejhuře si vedl kraj Prešovský, který nikdy nepřekročil hranici 2 000 eura na obyvatele.

Tabulka č. 15: Vývoj disparit v THFK v letech 1997, 2002 a 2009

Rok	1997		2002		2009	
	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body	v EUR/obyv.	Body
Bratislavský kraj	2 985	182,90	4 125	214,46	5 712	231,70
Trnavský kraj	1 432	91,69	1 771	92,05	2 638	107,01
Trenčiansky kraj	1 478	97,21	1 933	100,50	2 135	86,58
Nitriansky kraj	1 282	78,39	1 521	79,09	1 846	74,88
Žilinský kraj	1 360	89,63	1 583	82,27	2 060	83,56
Banskobystrický kraj	1 291	87,83	1 600	83,21	1 796	72,86
Prešovský kraj	1 083	66,12	1 224	63,63	1 497	60,73
Košický kraj	1 562	106,22	1 631	84,78	2 038	82,67
Průměr THPK v SR	1 559	100,00	1 923	100,00	2 465	100,00

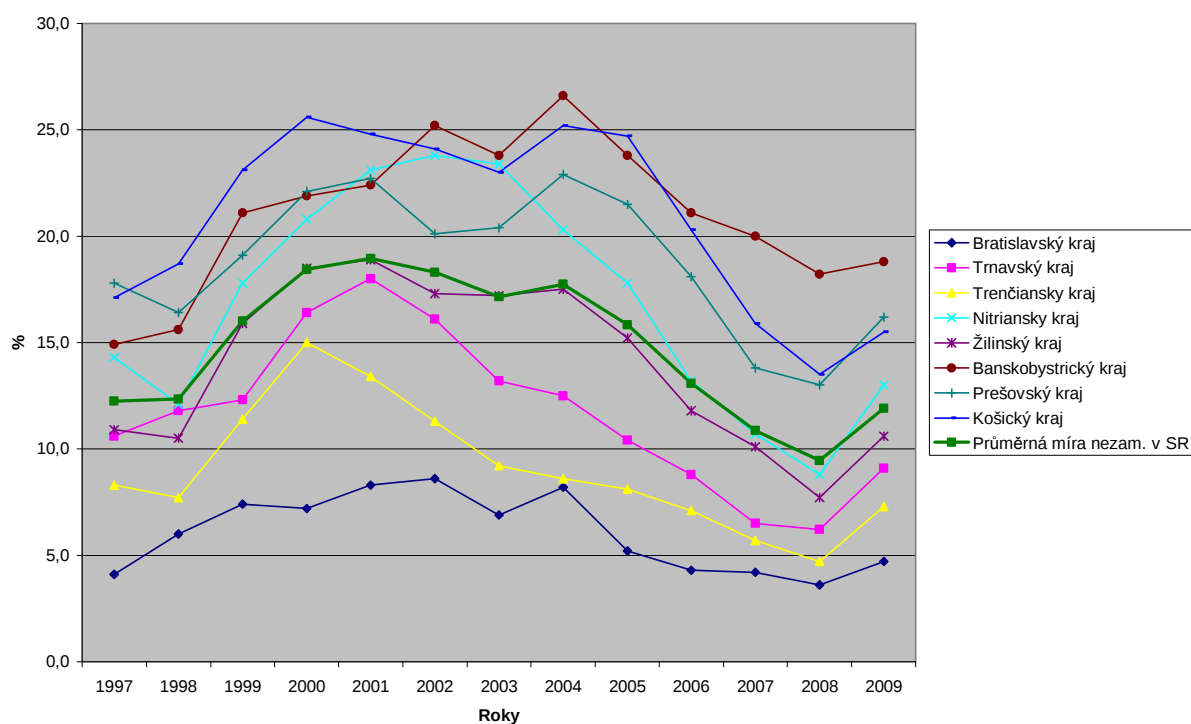
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Bratislavský kraj se po celou dobu pohybuje vysoce nad průměrem a jeho vývoj je divergentní. Vyrovnaný vývoj THFK byl obzvláště v kraji Nitranském a Žilinském. Košický kraj první sledovaný rok přesáhl průměr o 6,22 %, v ostatních letech naopak na průměr nedosáhl. Trenčianský kraj se pohyboval pod průměrem první a poslední sledovaný rok. V roce 2002 se dostal na hladinu průměru.

6.4 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je posledním ze čtyř vybraných ekonomických indikátorů. Jak je vidět na níže zobrazeném grafu, její vývoj byl v registrovaných letech u regionů odlišný.

Graf č. 11: Míra nezaměstnanosti na Slovensku v letech 1997 – 2009

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti je zvýrazněn zelenou barvou. Pod průměrem míry nezaměstnanosti se pohybovaly kraje Bratislavský, Trnavský a Trenčianský. Největší míry nezaměstnanosti měly kraje Banskobystrický a Košický.

Tabulka č. 16: Vývoj disparit v míře nezaměstnanosti v letech 1997, 2002 a 2009

Rok	1997		2002		2009	
Kraj	% nezam.	Body	% nezam.	Body	% nezam.	Body
Bratislavský kraj	4,10	298,78	8,60	212,94	4,70	253,19
Trnavský kraj	10,60	115,57	16,10	113,74	9,10	130,77
Trenčiansky kraj	8,30	147,59	11,30	162,06	7,30	163,01
Nitriansky kraj	14,30	85,66	23,80	76,94	13,00	91,54
Žilinský kraj	10,90	112,39	17,30	105,85	10,60	112,26
Banskobystrický kraj	14,90	82,21	25,20	72,67	18,80	63,30
Prešovský kraj	17,80	68,82	20,10	91,11	16,20	73,46
Košický kraj	17,10	71,64	24,10	75,99	15,50	76,77
Průměrná míra nezam. V SR	12,00	100,00	18,30	100,00	11,90	100,00

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Hluboko pod průměrem se celou dobu se zřetelně pohyboval nejen Bratislavský, ale i Trenčianský kraj. Velmi vysokou míru nezaměstnanosti měly naopak kraje Košický, Prešovský

a Banskobystrický. Jak již bylo zmíněno v popisu grafu, který se týkal míry nezaměstnanosti na Slovensku, velký výkyv měl kraj Nitrianský. Na konci sledovaného období se umístil nejbližší k celostátnímu průměru.

6.5 Vyhodnocení krajů SR ve všech indikátorech současně

Tato podkapitola je věnována meziregionálnímu srovnání vývoje vybraných indikátorů a jejich disparit na Slovensku. Tabulka, která je klíčem k hodnocení disparit je rozdělena na dvě části – ta levá obsahuje intervaly bodů, které se vztahují k indikátorům jednotlivě. Pravá část tabulky je věnována intervalům ohodnocení odchylky od průměru. Odchylka od průměru je konečný stav bodů, který region získává za všechny indikátory společně.

Východiskem pro zpracování následujících byl Kutscherauer (2010:51) a praxe ČSÚ (2009:26). Klíčem k určení intervalů je Bennetova metoda, která zároveň odpovídá absolutní odchylce.

Tabulka č. 17: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů

Ohodnocení indikátorů	Ohodnocení absolutní odchylky od průměru
100,99 bodů	0 bodů
101,00 - 107,00 bodů	1,00 - 7,00 bodů
99,99 - 92,00 bodů	
107,01 - 114 bodů	7,01 - 14 bodů
91,99 - 84,00 bodů	
114,01 - 121,00 bodů	14,01 - 21,00 bodů
83,99 - 76 bodů	
121,01 a více bodů	21,01 - a více bodů
75,99 a méně bodů	

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka je rozdělena do pěti barev, kdy tmavě zelená barva značí ty výsledky krajů, které mají nejmenší odklon od průměru a jejím protipólem je barva červená. U části ohodnocení indikátorů musí být dva intervaly, poněvadž se sleduje průměrná hodnota. Průměrná hodnota je jakási orientační středová hodnota, která umožňuje lépe vyjádřit rozdíl mezi regiony. Od té se pohybuje vývoj indikátorů jednotlivých krajů směrem nahoru, ale i směrem dolů. Jedná se tedy o odchýlení od průměrné hodnoty na obě strany.

Níže uvedená tabulka vykresluje vývoj jednotlivých indikátorů pomocí bodové metody v roce 1997 a určuje absolutní odchylku od průměru.

Tabulka č. 18: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů – rok 1997

Kraj	1997				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Bratislavský kraj	209,84	133,28	182,90	298,78	106,20
Trnavský kraj	105,68	101,97	91,69	115,57	7,88
Trenčiansky kraj	90,62	97,40	97,21	147,59	15,59
Nitriansky kraj	82,97	95,48	78,39	85,66	14,37
Žilinský kraj	80,43	88,65	89,63	112,39	13,42
Banskobystrický kraj	81,41	96,91	87,83	82,21	12,91
Prešovský kraj	62,02	86,43	66,12	68,82	29,15
Košický kraj	87,04	99,88	106,22	71,64	11,92

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Vysoko nad průměrem se ocitl Bratislavský kraj. Toto umístění jasně signalizovala předchozí analýza prostřednictvím tabulek a grafů, které se týkaly Slovenska. V roce 1997 se Bratislavský kraj odchýlil od průměru o 106,2 bodů. Zajímavý je vývoj Žilinského kraje, který v prvních třech indikátorech nedosahoval ani průměrných hodnot, ale u ukazatele míry nezaměstnanosti průměrnou hodnotu i překročil. Nejhlouběji pod průměrem byl Prešovský kraj. Vzdálil se od průměru o 29,15 bodů. U žádné ze sledovaných hodnot zdaleka nedosahoval průměru.

Tabulka č. 19: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů – rok 2002

Kraj	2002				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Bratislavský kraj	219,86	147,40	214,46	212,94	98,67
Trnavský kraj	97,31	99,36	92,05	113,74	6,26
Trenčiansky kraj	88,93	95,03	100,50	162,06	19,65
Nitriansky kraj	82,27	99,16	79,09	76,94	15,63
Žilinský kraj	79,51	91,72	82,27	105,85	13,09
Banskobystrický kraj	84,05	93,34	83,21	72,67	16,68
Prešovský kraj	60,25	83,23	63,63	91,11	25,45
Košický kraj	87,81	90,76	84,78	75,99	15,16

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V roce 2002 se Prešovský kraj odchýlil od průměru o 25,45 bodů. Příčinou byly především nízké HDP, ČDDD a THFK. Trenčianský kraj se opět oproti svým ostatním hodnotám vymkl

z průměru v míře nezaměstnanosti a to o 62,06 %. Ve srovnání s Bratislavským krajem je však jeho míra nezaměstnanosti o 50,88 % nižší. Trnavský kraj se pohyboval nejbližší k průměru, v míře nezaměstnanosti byl mírně nadprůměrný.

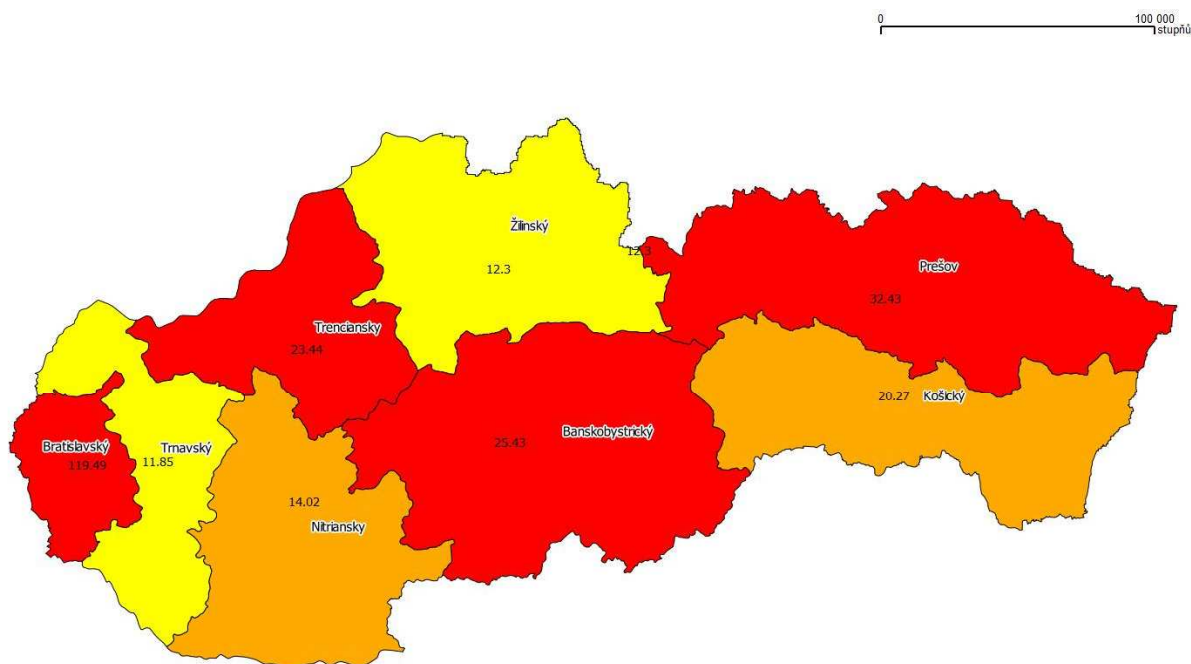
Tabulka č. 20: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů – rok 2009

Kraj	2009				
100	HDP	ČDDD	THFK	Nezam.	Absol. odchylka od průměru
Bratislavský kraj	237,76	155,33	231,70	253,19	119,49
Trnavský kraj	108,07	101,54	107,01	130,77	11,85
Trenčiansky kraj	85,81	96,85	86,58	163,01	23,44
Nitriansky kraj	82,99	94,50	74,88	91,54	14,02
Žilinský kraj	83,91	95,59	83,56	112,26	12,30
Banskobystrický kraj	70,43	91,68	72,86	63,30	25,43
Prešovský kraj	55,62	80,46	60,73	73,46	32,43
Košický kraj	75,42	84,05	82,67	76,77	20,27

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tento rok se všechny kraje odchýlily velmi výrazně od sledovaného průměru. Jinými slovy to znamená, že se prohloubily regionální disparity. Nejvyšších hodnot ve všech 4 ukazatelích dosahoval tradičně Bratislavský kraj. Vysoké hodnoty vykázal u všech ukazatelů i Trnavský kraj. Prešovský kraj se vzdálil ještě více od celostátního průměru, než tomu bylo v roce 2002.

Mapa č. 02: Zobrazení meziregionálních disparit v SR

Zpracováno pomocí: SW QGIS 1.7.4. Wrocław, Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování

Mapa č. 2 názorněji dokresluje disparity na Slovensku v roce 2009. Ani jeden kraj se nepřiblížil k průměru natolik, aby mohl být zahrnut do intervalů zelené barvy. Kraj Bratislavský a Trenčianský vysoko přesáhly hranici průměru. Na druhé straně kraj Banskobystrický a Prešovský pod tuto hranici poklesly.

7 Srovnání vybraných krajů SR a ČR

Jako nejzajímavější kraje pro srovnání vývoje regionálních disparit v obou republikách se ukázaly kraje, které vykázaly největší odchylky o průměru (tedy Hlavní město Praha v ČR a Bratislavský kraj v SR), a kraje, které se naopak v obou republikách průměru nejvíce blížily (tedy Jihomoravský a Zlínský kraj v ČR a Trnavský kraj v SR). Popisu jejich vývoje a vzájemných podobností i odlišností se věnuje tato kapitola.

Kraj Hlavní město Praha ve všech indikátorech výrazně předčil průměr ČR, a to ve všech blíže sledovaných letech. Na Slovensku se podle očekávání ve stejné situaci objevil kraj

Bratislavský. V roce 1997 kraj Hlavní město Praha zaostával v tvorbě HDP o 487 euro za krajem Bratislavským. V roce 2002 už v hodnotě HDP vedl kraj Hlavní město Praha a to o 1 392 euro. V posledním sledovaném roce se tento kraj vyšplhal na 28 785 euro na obyvatele, což bylo o 342 euro výše než kraj Bratislavský.

Na začátku sledovaného období se čistý disponibilní důchod mezi oběma kraji lišil o 437,7 euro na obyvatele, kdy více ČDDD vykazoval kraj Bratislavský. V roce 2002 tomu bylo opačně. Tentokrát vykázal větší ČDDD český region a to o 227,9 euro na obyvatele. V posledním sledovaném roce nabyl Bratislavský kraj vrcholu a předčil tak nejmenší kraj ČR o 2 023 euro.

Tvorba hrubého fixního kapitálu byla v roce 1997 u nejmenšího kraje v ČR 2 906 euro. Diference mezi oběma kraji na obyvatele činila 124 euro ve prospěch českého kraje. O pět let později vytvořil Bratislavský kraj již o 1 297 euro na obyvatele méně. V roce 2009 dosáhl kraj Hlavní město Praha o 3 411 euro více, než tomu bylo u kraje Bratislavského.

Míra nezaměstnanosti u kraje Hlavní město Praha byla ve sledovaném období výrazně nižší, než tomu bylo u Bratislavského kraje. V roce 2009 se však Bratislavský kraj přiblížil k míře nezaměstnanosti nejmenšího kraje v ČR. Rozdíl mezi porovnávanými kraji činil necelé 1 %.

Kraje pohybující se nejbližší k průměru jsou seřazeny podle jednotlivých roků. Je to kvůli tomu, že v roce 2002 v ČR se průměrné hodnotě nejvíce přiblížil nikoliv kraj Jihomoravský, jako tomu bylo v předcházejícím i nadcházejícím období, ale kraj Zlínský.

Nejbližší k průměrným hodnotám byly v roce 1997 kraj Trnavský a Jihomoravský. V HDP byl Trnavský kraj zanedbatelně výkonnější, a to o 5 euro na obyvatele. U čistého disponibilního důchodu domácnosti se tyto dva kraje navzájem lišily o 187 euro na obyvatele ve prospěch Jihomoravského kraje. Tvorba hrubého fixního kapitálu byla o téměř 200 euro na obyvatele vyšší u Jihomoravského kraje než u Trnavského kraje. V míře nezaměstnanosti vykázal Trnavský kraj téměř dvojnásobnou hodnotu, než tomu bylo u Jihomoravského kraje.

V roce 2002 se nejbližší průměru přiblížil z českých regionů kraj Zlínský. Na Slovensku zůstal i v tomto roce nejbližší průměru kraj Trnavský. V HDP se tyto kraje lišily o 98 euro na obyvatele, v indikátoru ČDDD se oba kraje různily o 7 euro, v THFK dosáhl kraj Zlínský

úrovně 2 024 euro, což bylo o 254 euro více než kraj Trnavský. Míru nezaměstnanosti měl Zlínský kraj o téměř dvojnásobně menší, než tomu bylo u Trnavského kraje.

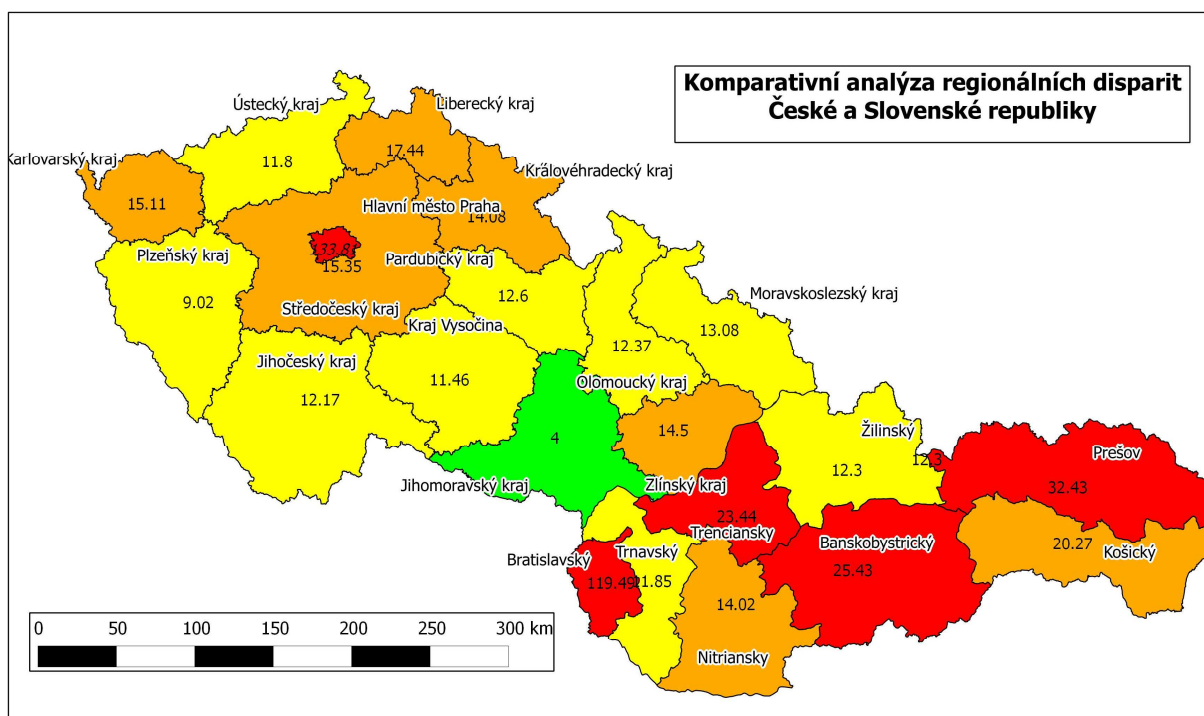
Posledním sledovaným rokem byl rok 2009. V konečném soupisu se nejvíce blížily k průměru ze všech krajů a indikátorů současně kraj Jihomoravský a kraj Trnavský. Ve výši HDP předstihl slovenský kraj svůj český protějšek o 172 euro na obyvatele. I v ČDDD si udržel předstih, když dosáhl 7 229 euro, tedy o 247 eura na obyvatele více. Naopak ve tvorbě hrubého fixního kapitálu docílil Jihomoravský kraj hodnoty 3 067 euro, kdežto kraj Trnavský 2 638 euro. Míra nezaměstnanosti byla u Jihomoravského větší, než tomu bylo u jeho slovenského protějšku.

Je dobré si povšimnout, že na Slovensku je více krajů s větší odchylkou od průměru, než je tomu v České republice. Vývoj byl v obou republikách velice podobný – na počátku se více krajů blížilo průměru než na konci sledovaného období.

Všechna data jsou čerpána z ČSÚ a Štatistického úradu Slovenskej republiky.

Následující mapka dokresluje celkové rozdíly mezi kraji Slovenské a České republiky.

Mapa č. 03: Komparativní analýza regionální disparit České a Slovenské republiky

Zpracováno pomocí: SW QGIS 1.7.4. Wroclaw, ČSÚ, vlastní zpracování

Závěr

Cílem práce bylo zjištění meziregionální disparit a následné porovnání jednotlivých regionů ve vybraných státech, tedy ČR a SR. Teoretická část sloužila jako podpůrný a výchozí prostředek k části praktické. Nejprve byl definován pojem region a bylo naznačeno různé dělení regionů. Poté byla v práci vysvětlena regionální politika a bylo zmíněno nejpoužívanější členění nástrojů regionální politiky. Následovala kapitola popisující regionální disparity. Bylo osvětleno možné pozitivní a negativní vnímání regionálních disparit, byly popsány čtyři roviny informační hodnoty regionálních disparit a jejich vertikální a horizontální perspektiva. Pro potřeby diplomové práce byly definovány tři sféry disparit, které byly nadále děleny na tři nižší úrovně. Součástí této kapitoly byly zmíněny i nejčastější metody hodnocení regionálních disparit.

Po teoretické části následovala část praktická, v níž byla blíže popsána regionální struktura České republiky a následovalo ozřejmění vývoje a realizace regionální politiky v ČR. Tento postup byl aplikován i u Slovenské republiky. Nejdříve byla podrobněji probrána regionální struktura a dále byl zmíněn vývoj a realizace regionální politiky v SR. Poté následovala metodika realizace výstupu a popis dlouhodobého vývoje mezi kraji ČR a SR. Praktická část byla zakončena komparací vybraných krajů SR a ČR.

Již na počátku byl sledován záměr porovnávat regiony podle souhrnného ukazatele – tedy více než jednoho indikátoru. Souhrnný ukazatel má daleko větší vypovídací schopnost o rozvoji jednotlivých regionů. K výzkumu byly vybrány čtyři indikátory z ekonomické sféry, které byly nejprve aplikovány ve výzkumu jednotlivých krajů samostatně, a poté jako jeden souhrnný ukazatel. Volba nebyla náhodná, odvíjela se od aplikovaných potřeb ČSÚ a ESA 1995. Jistě by bylo možné vybrat více indikátorů a i z různých oblastí, ale proti tomu se stavěly hned dva důvody. První byl ten, že velké množství ukazatelů se obecně posléze stává nepřehledným a navíc se musí brát zřetel na to, že ne každý indikátor má stejnou váhu s ostatními. Druhým důvodem bylo rozsahové omezení práce.

Pro zjištění regionálních disparit bylo zapotřebí získat informace o jednotlivých ukazatelích a stanovit období, po které bude výzkum probíhat. V této fázi, poměrně náročné na přípravu a získání dat, došlo ke sjednocení sledované časové řady na období od roku 1997 do roku 2009. Rok 1997 byl prvním rokem, kdy na Slovensku začalo plně platit takové regionální členění,

jaké je tam dodnes. Rokem 2009 pak končilo uveřejnění většiny zkoumaných dat. Kvůli možné komparaci jednotlivých regionů a jejich disparit i v tzv. pevných číslech bylo nutné převést jednotlivé ukazatele v Kč na euro. Pro přepočítání byl použit korunový kurz daných let, který je uveden na webových stránkách ČSÚ. Jako další nezbytnost se ukázalo získání uvedených dat v přepočtu na obyvatele. Některé indikátory byly již takto vypočteny ČSÚ a ŠÚSR, ale některé musely být převedeny podle počtu obyvatel regionu. Tato úprava byla prováděna proto, aby různě velké kraje a jejich odlišnosti mohly být bez zkreslení velikosti území porovnány.

Poněvadž záměrem práce bylo porovnávat regiony republik v souhrnném indikátoru, byla jako vhodná metoda pro tento účel zvolena Bennetova metoda. Ta umožňuje převést různé měrné jednotky na jedno bezrozměrné číslo, a porovnávat tedy současně např. míru nezaměstnanosti, která je v procentním vyjádření, s HDP, jenž je vyjádřen v peněžních jednotkách. V první fázi výpočtu Bennetovou metodou byly měrné jednotky jednotlivých ukazatelů převáděny na body. Již v této etapě bylo rozlišováno, zda se jedná o indikátory s progresivním růstem či poklesem a podle této skutečnosti byl vzorec mírně upraven. Byly získány body za jednotlivé indikátory. V další fázi pak docházelo k tvorbě souhrnného indikátoru. Ten může být vyjádřen různými způsoby. V práci byla použita absolutní odchylka od průměru, která dle mého názoru velice trefně vystihuje regionální disparity, resp. absolutní odchylka značí výši disparity. Pro názornost byla použita i metoda semaforu, která je metodou spíše grafickou a napomáhá k třídění a přehlednosti dat.

Výsledkem diplomové práce bylo zjištění, jaký kraj a jak výrazně se liší od průměru. Bylo zajímavé odhalovat vývoj jednotlivých krajů a výši jejich disparit. Během sledovaných let se v ČR i SR zvýšily všechny čtyři zkoumané ukazatele. Vývoj indikátorů v jednotlivých regionech byl však různý. Domnívám se, že hlavním důvodem byla transformace ekonomiky, která začala probíhat na počátku 90. let 20. století. Regionální disparity se od tohoto období více zvyšovaly. Několik krajů se rozvíjelo velmi dynamicky a začalo dosahovat lepších výsledků, než byl celostátní průměr. Příkladem takovýchto krajů můžou být v ČR kraj Hlavní město Praha, Středočeský kraj, v SR kraj Bratislavský a kraj Trnavský. Ve většině ostatních krajů rostlo HDP, THFK, ČDDD pomaleji a míra nezaměstnanosti naopak rychleji. Tyto kraje začaly za celostátním průměrem zaostávat. Během let se rozmístění krajů vzhledem k průměru lišilo. Je nutno podotknout, že na Slovensku se kraje více odkláněly od průměru, než tomu bylo v České republice. Důvodů je jistě několik, ale za hlavní příčiny bych označila polohu jednotlivých krajů a jejich ekonomický potenciál. V roce 2008 u všech krajů dochází k poklesu

všech hodnot, neboť do ekonomik obou zemí se promítla hospodářská krize. Za nejvíce podprůměrné kraje však lze v současné době označit Ústecký a Prešovský kraj. V posledním sledovaném roce se nejbližší k průměru přiblížily kraj Trnavský na Slovensku a kraj Jihomoravský v České republice.

V České republice se k průměrným hodnotám přiblížily kraje Jihomoravský a kraj Zlínský. Toto zjištění bylo pro mne překvapivé, neboť bez bližšího zkoumání bych intuitivně označila za kraj nejvíce blížící se průměru např. kraj Pardubický. Před výzkumem regionálních disparit jsem odhadovala, že Bratislavský kraj bude daleko více zaostávat za krajem Hlavní město Praha.

Domnívám se, že práce byla přínosná v tom, že potvrdila výsledky některých autorů a přitom se na regionální disparity podívala z jiného úhlu, než bylo dosud v odborných publikacích zvykem. Nabízí se tu možnost dalšího hlubšího zkoumání regionálních nerovností tím způsobem, který byl naznačen v diplomové práci. Další výzkumy by nemusely probíhat pouze v ekonomické sféře, ale podle potřeb vědců i v ostatních oblastech lidské společnosti.

Seznam použité literatury

1. Armstrong, H. (1993): Community regional policy. In Lodge, J. (ed.), The European Community and the Challenge of the Future. New York: St. Martin's Press.
2. BLAŽEK, Jiří: Mezuregionální rozdíly v České republice v transformačním období. In Geografie – sborník české geografické společnosti, 1996, 101, č. 4, str. 265 – 277, ISSN 1212-0014.
3. DAMBORSKÝ, Milan. Prostorový rozvoj. In: WOKOUN, René, MALINOVSKÝ, Jan, DAMBORSKÝ, Milan, BLAŽEK, Jiří, aj. Regionální rozvoj. Praha: Linde, 2008, s. 11–21. 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0.
4. FIALA, Petr. *Evropská unie*. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 743 s. ISBN 80-732-5015-2.
5. JÁČ, Ivan. KOLEKTIV. *Jedinečnost obce v regionu*. Příbram: Kamil Mařík - Professional Publishing, 2010. 203 s. ISBN 978-80-7431-038.
6. Kolektiv autorů: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. 5. rozš. vyd. (ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. rozš. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 455 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3800-864.
7. MATES, Pavel, WOKOUN, René: *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*. Praha: Prospektrum, 2001. 196 s. ISBN 80-7175-100-6.
8. PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie* Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006, 278 s. ISBN 80-86730-02-6.
9. ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra: *Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7395-019-4.

10. WOKOUN, René. *Ekonomika v prostoru: svět, střední Evropa, EU, OECD, ČR*. Praha: Linde, 2008, 189 s. ISBN 978-807-2016-983.
11. WOKOUN, René. *Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008, 475 s. ISBN 978-807-2016-990.
12. WOKOUN, René, MATES, Pavel, aj.: *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Praha: Linde, 2006. 352 s. ISBN 80-7201-608-3.

Internetové odkazy

13. BERMANGROUP. *Regionální hospodářská konkurenceschopnost: příručka pro představitele veřejné správy* [online]. Praha, únor 2006 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.czechinvest.org/data/files/prirucka-verejna-sprava-208.pdf>
14. BLAŽEK, Jiří a CSANK. *Nová fáze regionálního rozvoje v ČR?*. Praha, 2007. Dostupné z: http://www.sreview.soc.cas.cz/uploads/d2ffd3fa8a03b8e86e13607a250144d6e459df19_512_07-5%20Blazek.pdf. Studie. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
15. CEP: *Centrum evropského projektování* [online]. 2006 - 2008 [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: <http://www.cep-rra.cz/?page=strategicke-planovani>
16. *Czech republic: Jihomoravský kraj* [online]. 2007 [cit. 2012-06-14]. Dostupné z: <http://www.geografie.unas.cz/cr/jihomoravsky-kraj.php>
17. Česká republika. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2008 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Krajsky_web/CR/CR_mNZ_2011.pdf
18. Český statistický úřad *Euro (měna, směny)*. [online]. 2012 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/euro_%28mena_kursy%29

19. Český statistický úřad: *Regionální časové řady* [online]. 2012 [cit. 2012-06-17].
Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/regionalni_casove_rady
20. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Hradci Králové: Charakteristika Královéhradeckého kraje* [online]. 2011 b [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.hradeckralove.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/strucna_charakteristika_kraje
21. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Brně: Charakteristika Jihomoravského kraje* [online]. 2012 f [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.brno.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_jihomoravskeho_kraje
22. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Jihlavě: Charakteristika kraje* [online]. 2012 e [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.jihlava.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje
23. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích: Charakteristika kraje* [online]. 2012 d [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/kraj>
24. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v hl. m. Praze: Charakteristika hlavního města Prahy* [online]. 12. 12. 2010 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/charakteristika_hl_m_prahy
25. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Karlových Varech: Charakteristika Karlovarského kraje* [online]. 2012 a [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.kvary.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/charakteristika_karlovarskeho_kraje
26. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Karlových Varech: Charakteristika Karlovarského kraje* [online]. 2012 b [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_v_karlovarskem_kraji_v_1_civrtleti_2011

27. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Ostravě: Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online]. 2012 h [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.ostrava.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/kraj>
28. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Olomouci: Charakteristika kraje* [online]. 2012 ch [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.olomouc.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje
29. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Pardubicích: Charakteristika Pardubického kraje* [online]. 2012 i [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.pardubice.czso.cz/xe/redakce.nsf/i/charakteristika_pardubickeho_kraje_%28udaje_za_rok_2010%29
30. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Plzni: Charakteristika Plzeňského kraje* [online]. 2012 c [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/kraj>
31. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v hl. m. Praze: Charakteristika Středočeského kraje* [online]. 30. 12. 2011 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.stredocesky.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje
32. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem: Charakteristika kraje* [online]. 2011 a [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.ustinadlabem.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/kraj>
33. Český statistický úřad. *Krajská správa ČSÚ ve Zlíně: Charakteristika kraje* [online]. 2012 g [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: http://www.zlin.czso.cz/xz/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje
34. Český statistický úřad. *Národní hospodářství* [online]. 2012 j [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/C700291F47/\\$File/11_narodni_%20hospodarstvi.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/C700291F47/$File/11_narodni_%20hospodarstvi.pdf)

35. Český statistický úřad: *Rozdíly mezi kraji ČR. Vývoj a příčiny* [online]. 30. 3. 2009 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/1382-09>
36. Český statistický úřad: *Vybrané tabulky čtvrtletních národních účtů 4. čtvrtletí 2011.* [online]. 2012 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/5001-11>
37. DHV: *Strategické a programové dokumenty regionálního rozvoje ČR* [online]. 2006 [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: <http://www.dhv.cz/regstrat/>
38. DOČKAL, Vít. Ústřední pojmy regionální politiky EU: Příspěvek ke studiu euroregionalismu. *Středoevropské politické studie* [online]. Zima 2004, s. 1 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>
39. ESA 95, Evropský systém národních a regionálních účtů, [online] dostupné z WWW:< http://apl.czso.cz/nufile/ESA95_cz.pdf >
40. Geografický web. *Hustota a rozmístění obyvatel v ČR* [online]. 13. 7. 2010 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.hajduch.net/cesko/hustota-a-rozmisteni-obyvatel>
41. GROLIGOVÁ, Ivana. Nezaměstnanost a trh práce. *Unium.cz* [online]. 2. 10. 2009, [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: <http://www.unium.cz/materialy/vut/fp/nezamestnanost-a-trh-prace-m15038-p1.html>
42. Hlavní makroekonomické ukazatele. *BusinessInfo.cz* [online]. 23. 5. 2011 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/analyzy-statistiky/hlavni-makroekonomicke-ukazatele-cr/1000431/49089/>
43. HUČKA, Miroslav, et al: *Regionální disparity: Teorie, metodologie a klasifikace regionálních disparit.* Ostrava, 2010. WD-55-07-1. Dostupné z WWW: http://disparity.vsb.cz/vysledky/07_studie_du2.pdf. Výzkumná studie DÚ 02. VŠB - Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta. Vedoucí práce Miroslav Hučka.

44. HUČKA, Miroslav: *Regionální disparity: Teorie, metodologie a klasifikace regionálních disparit* [online]. 2009 [cit. 2012-03-16]. ISSN 1802-9450. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0906.pdf
45. KERN, Jiří: *Regionální disparity: Úvod do typologie disparit v regionech, přístupy k využívání disparit při koncipování rozvoje aglomerací v regionech Horní a Dolní Slezsko* [online]. 2009 [cit. 2012-03-16]. ISSN 1802-9450. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0701.pdf
46. Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE): Sdělení Českého statistického úřadu ze dne 18. září 2007 o zavedení Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE). *Český statistický úřad* [online]. 18. září 2007 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/sdeleni \(cz_nace\)/\\$File/sdelení CZ-NACE.pdf](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/sdeleni (cz_nace)/$File/sdelení CZ-NACE.pdf)
47. KOREC, Pavol. *REGIONÁLNY ROZVOJ SLOVENSKA: VÝCHODISKÁ A SÚČASNÝ STAV*. [online]. Bratislava: Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, 2004 [cit. 2012-05-10]. ISBN 80-85544-35-0. 88 s. Dostupné z: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1355_attach_regionalny_rozvoj_fulltext.pdf
48. KUTSCHERAUER, Alois. *Regionální disparity: Disparity v regionálním rozvoji České republiky - pojetí, teorie, klasifikace a hodnocení*. Ostrava, 2010. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/vysledky/15_zaverecna_%20zprava_2010.pdf. Závěrečná výzkumná práce. VŠB - Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta. Vedoucí práce Alois Kutscherauer
49. Metodická podpora regionálního rozvoje: Nástroje regionální politiky. [online]. 2009. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/nastroje-regionalni-politiky.html>
50. Národní hospodářství. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/C700291F47/\\$File/11_narodni_%20hospodarstvi.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/C700291F47/$File/11_narodni_%20hospodarstvi.pdf)

51. Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky. *Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky* [online]. 17. 5. 2010 [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: <http://www.build.gov.sk/mvrrsr/index.php?id=1&lang=sk&cat=103>
52. Quantum GIS: 1.7.4. Wroclaw. QGIS [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.qgis.org/en/about-qgis.html>
53. Regionální a strukturální politika Evropské unie: Smysl a úkoly politiky soudržnosti. *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 30. 11. 2010 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/regionalni-a-strukturalni-politika/1000521/4283/>
54. *Slovensko: Regionální geografie* [online]. 2008 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z: <http://geography.upol.cz/soubory/lide/smolova/RGSR/ucebnice/projekt.html>.
55. SKABA: *Slovak Assocation for Business Assistance* [online]. 2003 [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://www.skaba.sk/index.fcgi?lang=sk&pageset_id=5000.
56. SKOKAN, Karel. *Komparativní analýza pojetí, přístupů a využití regionálních disparit v regionálním managementu pěti středoevropských zemí* [online]. Ostrava, březen 2009 [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/vysledky/09_studie_du4.pdf
Výzkumná studie DÚ 4. VŠB-Technická univerzita Ostrava.
57. Strategie regionálního rozvoje České republiky na roky 2007-2013: Dokument Strategie regionálního rozvoje České republiky na roky 2007–13.doc. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Praha, květen 2006 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getdoc/f77e14bc-2c26-4884-9fda-b47c24a5294b/Strategie-regionalniho-rozvoje-Ceske-republiky-pro>
58. Štatistický úrad Slovenskej republiky: *Regionálna databáza* [online]. 2009 [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/>

59. TULEJA, Pavel: Regionální disparity – jejich pojetí, klasifikace a měření. *Možnosti měření regionálních disparit – nový pohled*. [online]. Šilherovice, 2008 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/regdis_2008/pdf/13%20regdis_2008.pdf
60. Ústředný portál verejnej správy Slovenskej republiky [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: <http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=104&parent=10>
61. VITURKA, Milan. REGIONÁLNÍ DISPARITY A JEJICH HODNOCENÍ V KONTEXTU REGIONÁLNÍ POLITIKY. *Geografie* [online]. 2010, roč. 115, č. 2 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2009/03/gcgs022010_viturka.pdf
62. WOKOUN, René. Urbanismus a územní rozvoj: REGIONÁLNÍ A STRUKTURÁLNÍ POLITIKA (POLITIKA SOUDRŽNOSTI) EVROPSKÉ UNIE V PROGRAMOVÉM OBDOBÍ 2007–2013 [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2007, X, 1/2007 [cit. 2012-04-17]. ISSN 1212-0855. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2007/2007-01/01_regionalni.pdf
63. Zákon o podpoře regionálního rozvoje. In: 248/2000 Sb. 2000. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=struktur~C3~A1ln~C4~9B&nr=248~2F2000&part=&name=&rpp=15>

Seznam používaných zkratek

ČDDD – čistý disponibilní důchod domácností

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ESA 1995 – Evropský systém účtů 1995 (European System of Accounts 1995)

EU – Evropská unie

GIS – geografický informační systém

HDP – hrubý domácí produkt

CHKO – chráněná krajinná oblast

kol. - kolektiv

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MVRR SR - Ministerstvo výstavby a regionálního rozvoja Slovenskej republiky

např. – například

NUTS – nomenklatura územních statistických jednotek

Obyv. - obyvatel

OKEČ – odvětvová klasifikace ekonomických činností

Sb. - sbírka

SR – Slovenská republika

SW – software

ŠÚSR - Štatistický úrad Slovenskej republiky

THFK – tvorba hrubého fixního kapitálu

tj. – to je

tzn. – to znamená

tzv. – takzvaně

Seznam tabulek, grafů a schémat

Tabulky:

Tabulka č. 1: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v ekonomické sféře	24
Tabulka č. 2: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v sociální sféře	27
Tabulka č. 3: Dekompozice problémových celků pro hodnocení disparit v územní sféře	29
Tabulka č. 4: Popis regionálních disparit na základě metody semaforu u ukazatele míry nezaměstnanosti (v %)	32
Tabulka č. 5: Vývoj disparit v HDP v letech 1997, 2002, 2009	51
Tabulka č. 6: Vývoj disparit v ČDDD v letech 1997, 2002, 2009	54
Tabulka č. 7: Vývoj disparit v THFK v letech 1997, 2002, 2009	57
Tabulka č. 8: Vývoj disparit v míře nezaměstnanosti v letech 1997, 2002, 2009	59
Tabulka č. 9: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů	60
Tabulka č. 10: Hodnocení disparit v ČR za rok 1997	60
Tabulka č. 11: Hodnocení disparit v ČR za rok 2002	61
Tabulka č. 12: Hodnocení disparit v ČR za rok 2009	61
Tabulka č. 13: Vývoj disparit v HDP v letech 1997, 2002, 2009	64
Tabulka č. 14: Vývoj disparit v ČDDD v letech 1997, 2002, 2009	65
Tabulka č. 15: Vývoj disparit v THFK v letech 1997, 2002, 2009	67
Tabulka č. 16: Vývoj disparit v míře nezaměstnanosti v letech 1997, 2002, 2009	68
Tabulka č. 17: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů	69
Tabulka č. 18: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů – rok 1997	70
Tabulka č. 19: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů – rok 2002	70
Tabulka č. 20: Ohodnocení indikátorů podle výsledných bodů - rok 2009	71

Grafy:

Graf č. 1: HDP na obyvatele v eurech za roky 1997 – 2009	49
Graf č. 2: HDP na obyvatele v eurech za roky 1997 – 2009 bez kraje Hlavní město Praha	50
Graf č. 3: ČDDD na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009	52
Graf č. 4: ČDDD na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009 bez kraje Hlavní	53

Graf č. 5: THFK na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009	55
Graf č. 6: THFK na obyvatele v eurech v letech 1997 – 2009 bez kraje Hlavní město Praha	56
Graf č. 7: Míra nezaměstnanosti v % v letech 1997 – 2009.	58
Graf č. 8: HDP v letech 1997 – 2009	63
Graf č. 9: ČDDD v letech 1997 – 2009	65
Graf č. 10: THFK v letech 1997 – 2009	66
Graf č. 11: Míra nezaměstnanosti na Slovensku v letech 1997 – 2009	68
Mapy:	
Mapa č. 1: Zobrazení meziregionálních disparit v ČR	62
Mapa č. 2: Zobrazení meziregionálních disparit v SR	72
Mapa č. 3: Komparativní analýza regionálních disparit České a Slovenské Republiky	74
Schémata:	
Schéma č. 1: Vymezení regionů na soustřednou podporou státu	14
Schéma č. 2: Pozitivní a negativní regionální disparity	20
Schéma č. 3: Přehled úrovně klasifikace	28